

# Tijding 1981-1



*Kroniek van de heemkundekring*

*'t Zuidkwartier*



*Tijding* **1981-1**

*Uitgave van de heemkundekring*

*'t Zuidkwartier*

# TIJDING 1981-1

## volgorde der artikelen:

	Bldz.
- Doelstelling van de Heemkundekring.	3
- Bestuurssamenstelling.	4
- Van de redaktie.	5
- Ledenlijst.	6
- Ossendrecht in oude wegen IV.	12
- Van grensperikelen, Zeelanders en Hollanders.	22
- Jeugdherinneringen bij oude liedjes.	27
- Een trieste " blijde gebeurtenis " te Putte.	31
- De Geuzenkei van Ossendrecht.	33
- Een kranteknipstel.	36
- Gronden en eigenaren in de 18e eeuw te Woensdrecht, slot.	38
- Een Cryptogram.	72

Nadruk, of overname van Tijding 1981/1 of gedeelten daarvan in welke vorm dan ook zonder schriftelijke toestemming van het bestuur en schrijvers der artikelen is verboden.

Het Zuidkwartier aanvaardt geen verantwoording aangaande de stijl en juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

Het Bestuur.

DOELSTELLING VAN DE HEEMKUNDIGE KRING  
"HET ZUIDKWARTIER"

---

Opgericht 27 maart 1977.

De Heemkundekring "Het Zuidkwartier" is een vereniging zonder winstgevende - of politieke oogmerken. Ze neemt ten opzichte van alle instanties een neutrale houding aan.

Haar werkterrein omvat het grondgebied der Gemeenten Huybergen Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Zij stelt zich, met inachtneming van het bovenstaande, ten doel:

1. Het bevorderen van de belangstelling op heemkundig gebied voor de omgeving, door het geven van voorlichting, het organiseren van lezingen, cursussen, ekskursies, tentoonstellingen en andere evenementen.
2. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis, genealogie, antroponymie, topografie, toponymie, geologie, bodemkunde, waterhuishoudkunde en geomorfologie.
3. Het vastleggen van dialecten, al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, uitdrukkingen enzovoorts.
4. Het stimuleren tot het in stand houden van oude gebruiken, ambachten en folkloristische activiteiten.
5. Het ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen en bouwwerken en cultuur-historische - en heemkundige waardevolle zaken.
6. Het uitgeven van een periodiek aan haar leden en andere voorkomende publikaties.
7. Alles te doen of te bevorderen wat in een heemkundig kader te plaatsen valt.

Nieuwe leden kunnen zich voor 1981 opgeven d.m.v. storting van de jaarkontributie ad f.25,- t.n.v. Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht, nr.: 14.05.21.437, gironummer van de bank: 1107397.

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij: Mej. M. Bastiaanse, sekretaresses interne zaken,

Antwerpsestraat 47,

Putte NBr.

Tel.: 01645 - 2794 (Na 18.00 u. )

SAMENSTELLING BESTUUR.

A.J.Pijnen, voorzitter.

Huybergseweg 51, Hoogerheide. Tel.: 01646 - 2895.

L.F. v.d. Bergh, vice-voorzitter / extern sekretariaat.

Aviolandalaan 29, Hoogerheide. Tel.: 01646 - 3339

Mej. M. Bastiaanse, sekretaresse interne zaken.

Antwerpsestraat 47, Putte. Tel. 01645 - 2794

A. Mattheussens, penningmeester.

Aanwas 27, Ossendrecht.

Mevr. C. Bolders - van Dooren.

Vogelenzang 3, Ossendrecht.

J. van Loon.

Koningin Wilhelminastraat 22, Ossendrecht. Tel.: 1647 - 2782.

P. v.d. Bussche.

Kromstraat 3, Hoogerheide

Wegens onvolledigheid van het bestuur, kunnen candidaat bestuursleden zich nog tussentijds melden bij Mej. M. Bastiaanse. Sekretaresse interne zaken.

Losse nummers " Tijding "

In verband met de algemene prijsstijgingen hebben wij de contributiebijdrage moeten verhogen.

Derhalve stijgt ook de prijs van losse nummers van "Tijding" van f.5,- naar f.6,-.

Deze zijn aan genoemde prijs verkrijgbaar bij Mej. M. Bastiaanse.

## Van de redactie.

" Tijding 1981/1 " ligt voor U met een ruime verscheidenheid aan artikelen.

Wéér heeft ons tijdschrift een gedaanteverandering ondergaan, een die naar wij hopen iedereen tevreden zal stellen.

Waar geen verandering in is gekomen.

De noeste vlijt van de o.i. te weinig medewerkers. Vandaar ook onze dank voor hun niet aflatende vrijwillige arbeid.

Eigenlijk een uitdaging ter navolging. Het is mede daardoor dat wij een beroep doen op de " verscholen " publicisten binnen onze kring.

Vele schouders maken immers de last lichter.

En bij een goede " Tijding " zijn we allen gebaat.

" Geen tijding is goede tijding " zegt het spreekwoord.

Maar een goede " Tijding " is beter.

A. J. Pijnen.

Overname der artikelen, of gedeelten daarvan, in welke vorm dan ook, is zonder schriftelijke toestemming van schrijvers en bestuur verboden.

Het bestuur aanvaardt geen verantwoording voor de strekking en juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

LEDENLIJST per 1 januari 1981.

Adriaansen, B.	Burg.Voetenstraat 1	4641 JA	Ossendrecht.
Asselbergs, A.	v. Overstratenlaan 18	4611 DM	B. op Zoom.
Asselbergs-			
Bruyn de Mevr.	v. Overstratenlaan 18	4611 DM	B. op Zoom.
Bastiaanse Mej M.	Antwerpsestraat 47	4645 BB	Putte.
Bastiaanse Mej J.	Merelstraat 74	2352 VE	Leiderdorp
Beens- Beeck v.			
Mevr. M.	Koppelstraat 1a	4645 RD	Putte.
Bergh, vd. L.	Aviolandalaan 29	4631 RP	Hoogerheide.
Bergh, vd. J.	Putseweg 36	4631 CN	Hoogerheide.
Bolders - Dooren			
v. Mevr. C.	Vogelenzang 3	4641 JK	Ossendrecht.
Boomen, vd. M.	vd. Zandestraat 9	4631 VN	Woensdrecht.
Borgs, F.	Duintjesplein 5	4631 EG	Hoogerheide.
Borremans, C.	Huijbergseweg 77	4631 GD	Hoogerheide.
Borremans, A.	De Berk 14	4631 AS	Hoogerheide.
Brink, vd. C.	OLV ter Duinenlaan 118	4641 RM	Ossendrecht.
Brink, vd, Mevr.M.	OLV ter Duinenlaan 118	4641 RM	Ossendrecht.
Brooymans W.	Molenstraat 22	4631 EN	Hoogerheide.
Brunt, H.	Ossendrechtseweg 54	4631 BD	Hoogerheide.
Bussche, vd. P.	Kromstraat 3	4631 KH	Hoogerheide.
Buys, A.	Bossestraat 11	4631 RG	Woensdrecht.
Cogels, Jhr. P.	Groote Meer 1	4641 RS	Ossendrecht.
Daalmans - Groffen			
Mevr. J.	Olympialaan 6	4625 CT	B. op Zoom.
Diejen v. W.	Raadhuisstraat 100	4631 NH	Hoogerheide.
Diejen v- Montree			
Mevr. E.	Raadhuisstraat 100	4631 NH	Hoogerheide.
Dooren v. J.	Kon.Wilhelminastraat 17	4641 GR	Ossendrecht.
Dijke, v. J.	Dorpsstraat 19	4641 HV	Ossendrecht.
Edixhoven- Vos			
Mevr. L.	Doktersstraat 38	4641 HT	Ossendrecht.
Eekelen, v. A.	Burg.de Roocklaan 19	4611 LA	B. op Zoom.
Terden vd.-Roem Mevr.	Putseweg 40	4631 CN	Hoogerheide.
Elsäcker v. J.	Neerland 18	4614 GD	B. op Zoom.
Elzakker v. J.	Verlengde Duinstraat 2	4631 HS	Hoogerheide.
Elzakker v. P.	Antwerpsestraatweg 10	4631 NL	Hoogerheide.

Flipsen, C.	Tuinstraat 10	4631 VR	Woensdrecht.
Franken, A.	OLV ter Duinenlaan 199	4641 RM	Ossendrecht.
Geem, v. O.	C. Huysmanlaan 46 bus 5	2020	Antwerpen (B)
Greef, de W.	Aanwas 47	4641 JG	Ossendrecht.
Groffen, Mej. T.	Raadhuisstraat 101	4631 ND	Hoogerheide.
Hal v. J.	Handekenskruid 44	4635 BJ	Huybergen.
Hemke, G.	Hamiltonlaan 11	4631 NX	Hoogerheide.
Heyst v. A.	C. Eversdijkstraat 7	4461 CC	Goes.
Hoeckx, C.	Bredestraat 7	4635 RK	Huybergen.
Hoogeveen-Doorn, v. Mevr. A.	Handekenskruid 3	4635 BH	Huybergen.
Hout, L.	Noordsingel 38	4611 SG	B. op Zoom.
Hubers v, Assenraad J	Canadalaan 11	4631 NT	Hoogerheide.
Hugens, D.	OLV ter Duinenlaan 10	4641 HE	Ossendrecht.
Hugens- Verbrugge, Mevr. A.	OLV ter Duinenlaan 10	4641 HE	Ossendrecht.
Jacobs, P.	Berghoeve Calfven 12	4641 RB	Ossendrecht.
Jacobs, P.	Calfven 11	4641 RB	Ossendrecht.
Jansen, L.	Calfven 47	4641 RB	Ossendrecht.
Janssens, B.	Onderstal 6	4631 NP	Hoogerheide.
Janssens, A.	St.Dionysiusstraat 43	4645 HJ	Putte.
Jong de A.	Ossendrechtseweg 20	4631 BC	Hoogerheide.
Juyn, H.	Ossendrechtseweg 27	4631 BA	Hoogerheide.
Kaam v-Zanden vd. Mevr.	Ossendrechtseweg 18	4631 BC	Hoogerheide.
Kar, vd. Mevr.	Antwerpsestraatweg 23	4631 NK	Hoogerheide.
Kerstens v. Dooren v. Mevr. J.	Wilgenlaan 6	4641 GC	Ossendrecht.
Konings, C.	Zandfort 24	4631 RK	Hoogerheide.
Kools - Oerlemans Mevr.	Fortuinstraat 4	4611 NN	B. op Zoom.
Kools, Mevr. P.	Burg.Freyterslaan 30	4703 EN	Roosendaal.
Leeuw, G. de	Wilgenlaan 2	4641 GC	Ossendrecht.
Leeuw de, Luyks, Mevr. J.	Wilgenlaan 2	4641 GC	Ossendrecht.
Lentz - Loos, Mevr. A.	Bossestraat 10	4631 RG	Woensdrecht.
Loon, J. v.	Kon. Wilhelminastraat 22	4641 GS	Ossendrecht.
Loon v.-Goossens, M.	Kon. Wilhelminastraat 22	4641 GS	Ossendrecht.



Looyen	p/a Gemeentehs. Canadapl. 1	4635 AZ Huybergen.
Lijmbach, L.	Rijzendeweg 12	4631 TX Woensdrecht.
Mattheussens, A.	Aanwas 27	4641 JE Ossendrecht.
Mattheussens, R.	Burg. de Millystraat 3	7231 DP Warnsveld.
Mattheussens, P.	Kapelstraat 32	2710 Hoboken (B)
Meel, C. v.	Piet Heinstraat 6	4625 EB B. op Zoom.
Michielse, P.	Raadhuisstraat 50	4631 NG Hoogerheide.
Michielse-Jong, M. de	Raadhuisstraat 50	4631 NG Hoogerheide.
Michielse, J.	Jeneverbes 2	4635 BN Huybergen.
Minnebach, B.	Nieuweweg 32	4631 TG Hoogerheide.
Moison, Mevr.	Plesmanlaan 21	4631 JJ Hoogerheide.
Mous, Mej. D.	Doktersstraat 23	4641 HS Ossendrecht.
Mous, L.	Markt 4	4641 HR Ossendrecht.
Mouws, A.	Oeverkruid 8	4635 BG Huybergen.
Musters, C.	De Anjer 16	4631 AA Hoogerheide.
Nagelkerke-Riet vd. Mevr. C.	Boschdijk 360	5622 PA Eindhoven.
Nelen, J.	Boudewijndonk 8	4707 VZ Roosendaal.
Nelen-Elzakker v. Mevr. L.	Boudewijndonk 8	4707 VZ Roosendaal.
Noordhuizen, S.	Middelweg 28	2242 BL Wassenaar.
Nijs, de J.	Dorpsstraat 45	4631 TN Ossendrecht.
Nijssse-Steketee Mevr. C.	Canadalaan 13	4631 NT Hoogerheide.
Oele, A.	Beukenlaan 6	4641 EV Ossendrecht.
Oonincx, J.	Rozenlaan 42	4631 AK Hoogerheide.
Opdorp, v. C.	Pr. Clausstraat 3	4631 LZ Hoogerheide.
Ots, A.	Piksenbrink 39	7544 BG Enschede.
Ots-Jansen Mevr.	Kloosterstraat 14	4631 KG Hoogerheide.
Overeem v. Mevr. J.	Dorpsstraat 10	4641 HW Ossendrecht.
Pals, H.	Bossestraat 33	4631 RG Woensdrecht.
Pater Juvenalis vd. Elsacker	J F Willemstraat 24	2650 Boom (B).
Peeters, B.	von Weberlaan 16	4702 HK Roosendaal.
Pijnen, A.	Huybergseweg 51	4631 CD Hoogerheide.
Pijnen, A.L.M.	Huybergseweg 51	4631 GD Hoogerheide.
Pijnen, L.	Nieuweweg 31	4631 TG Hoogerheide.
Raaymakers, H.	Kerkstraat 9	4725 AH Wouwse Plant.
Rommens, J.	Pr. Bernhardstraat 1	4645 HT Putte.

Rijsdijk, J.	vd. Moerstraat 7	4631 CX Hoogerheide.
Schoonen, M.	Raadhuisstraat 120	4631 NJ Hoogerheide.
Schoonhoven, J.	Nederheide 20	4631 TJ Hoogerheide.
Sloven, P.	Fr. Halsstraat 64	4625 BV B. op Zoom.
Sneep, Mevr. W.	Bloemendaal 55	4614 XC B. op Zoom.
Soffers, P.	Raadhuisstraat 99	4631 NC Hoogerheide.
Suykerbuyk, E.	Raadhuisstraat 114	4631 NJ Hoogerheide.
Suykerbuyk, J.	Snijderstraat 15	5688 RJ Oirschot.
Suykerbuyk, C.	Putseweg 9	4631 CH Hoogerheide.
Suykerbuyk, J.	Mathildadonk 26	4707 VC Roosendaal.
Suykerbuyk, A.	Bergsestraat 21	4635 RD Huybergen.
Swagemakers, R.	Schipholstraat 2	4554 BW Westdorpe.
Thijssen, J.	Vossenholstraat 16	4635 RR Huybergen.
Timmermans, L.	Duinstraat 36	4631 KV Hoogerheide.
Timmermans-Soffers, Mevr. P.	Duinstraat 36	4631 KV Hoogerheide.
Veeken vd-Verrest M	Raadhuisstraat 94	4631 NH Hoogerheide.
Verbeek, A.	OLV ter Duinelaan 131	4641 HD Ossendrecht.
Verbeek, L.	Meilustlaan 172	4817 TP Breda.
Verbiest, L.	Trambaan 73	4641 PG Ossendrecht.
Verboven-Kroonen Mevr. H.	Jef Adriaansenstraat 28	4631 EE Hoogerheide.
Verhaert, S.	Staartsestraat 29	4635 BA Huybergen.
Verpraet, P.	Heidestatiestraat 25	2180 Kalmthout (B).
Verswijveren, W.	Dorpsstraat 82	4661 HR Halsteren
Vink, J.	Augustijnenstraat 14	4641 KN Ossendrecht.
Vos de Mevr.	Molenstraat 56	4641 BE Ossendrecht.
Wajon, Mevr.	Dennenlaan 30	4631 BH Hoogerheide.
Westende, v 't J.	De Narcis 14	4631 AE Hoogerheide.
Weygert, vd. H.	Huybergseweg 48	4631 GG Hoogerheide.
Willemse, A.	Rubertstraat 29	4631 EA Hoogerheide.
Willemse-Prinsen J.	Rubertstraat 29	4631 EA Hoogerheide.
Wit de-Lierop v. Mevr	Heuvelweg 5	4641 SC Ossendrecht.
Ydo, H.	Dennenlaan 47	4631 BG Hoogerheide.
Ydo, Mevr.	Dennenlaan 47	4631 BG Hoogerheide.
Zr. M.Adolfineschool	Don Boscostraat 11	4641 JN Ossendrecht.
Archief Stadsbibl.		
Taxandria.	Satdhuis Grote Markt	2300 Turnhout (B).
Bibl. Erasmus	Huybergseweg	4631 GE Hoogerheide.

Bibliotheek en Prenten- kabinet v.h. Prov. Ge- nootschap voor K en W in Noord-Brabant.	St. Josephlaan 1	5211	MH	's-Hertogenbosch.
Gemeente-archief B.o.Z.	St. Annastraat 6	4611	TN	B. op Zoom.
Institutie v. Dialec- tologie Volks- en naam- kunde. Kon. Ned. Aka- demie v. Wetenschappen.	Keizersgracht 569- 571.	1017	DR	Amsterdam.
Kon. Bibliotheek Depot van Nederl. Publicaties en Nederl. Bibliografie	Postbus 74	2501	AJ	's-Gravenhage.
Openluchtmuseum Arnher	Schelmseweg 89	6816	SJ	Arnhem.
Rijksarchief v. Noord- Brabant.	Waterstraat 20	5211	JD	's-Hertogenbosch.
Streekarchivariaat Nas- sau Brabant. Gem. huis	Doelstraat 10	4761	CG	Zevenbergen.
VVV Bergen op Zoom	Hoogstraat 2	4611	MT	Bergen op Zoom.

DONATEURSLIJST per 1 Januari 1981.

Assurantiebedrijf Ren- nen.	Raadhuisstraat 23	4631	NA	Hoogerheide.
Bloemenhuis Felix Ver- beek.	Raadhuisstraat 36	4631	NG	Hoogerheide.
Borsboom, T.	v't Hoffstraat 12	4631	HE	Hoogerheide.
Constructiebedrijf Gebr. Jansen H'heide B.V.	Postweg 2	4631	PZ	Hoogerheide.
Groffen Woninginrich- ting.	Dorpsstraat 80	4631	TT	Woensdrecht.
Karmelitessenklooster	Boomstraat 9	4635	CX	Huybergen.
Lagendijk-Nucolet Ir. en Mevr.	Trambaan 39	4641	PE	Ossendrecht.

Van Niftrik BV Plastiek- produkten	Bosweg 2	4645	RB	Putte.
Opstal, H. v.	Zuidgeest 1/a	4631	PN	Woensdrecht.
Ouden den B.	Dorpsstraat 93	4631	TP	Woensdrecht.
Rabobank Hoogerheide	Raadhuisstr.111	4631	ND	Hoogerheide.
Rabobank Ossendrecht	Dorpsstraat 31	4641	HV	Ossendrecht.

## Ossendrecht in oude wegen iv.

Vervolg van Tijding no. 3: We ontlene onze gegevens o. m. aan de kaart van Ossendrecht en Hoogerheide getekend door D. M. Hattinga d. d. 1746. Kaarten van de bekende landmetersfamilie de gebroeders Petrus Josephus Adan en Henri Adan respectievelijk d. d. 1741 en de kaart van 1761 behorende bij het chijsregister van Ossendrecht.

De eerste kadastrale kaarten van het kadaster te Breda d.d. 1825. De facsimile topografische kaart van de topografische dienst te Delft verkend in 1836 en 1856 gegraveerd op het topografisch bureau in 1863.

De kaarten behorende bij de wegenlegger van 1905 en 1947 van de gemeente Ossendrecht. Ter verduidelijking is een kaartje van de plattegrond van de gemeente Ossendrecht bijgevoegd, met de situatie van de wegen en straten zoals de wegenlegger der gemeente in 1947 aangaf.

### Rectificatie

In Tijding 1980/3 is bij de Heerenweg een vergissing gemaakt. Er moet staan:

In het verlengde van de weg ligt achter heuvelachtig terrein de herenboerderij (Berghoeve), thans bewoond door Fam. P. Jacobs, die van oudsher in het bezit van vooraanstaande personen ("heren") was. In de 19e eeuw was ze in het bezit van de Belgische Baron de Knijff.

### HET KERKEPAD

No. 31 op het kaartje, loopt van de Kerkstraat tot aan het Hageland volgens de wegenlegger van 1947. Tegenwoordig begint het bij de kruising Kerkstraat - Leempad, terwijl tevens een aftakking die terugloopt naar de Kerkstraat ter hoogte van de Zuster Marie Adolphinestraat, Kerkepad genoemd wordt. Het stuk van het Leempad tot het Hageland wordt nu Leemberg genoemd. Het was vroeger een voetpad (Gedeelte-

lijk nog) dat de kortste weg naar de kerk vormde voor de bewoners van het Hageland. Het pad loopt op de scheiding van de klei en de Brabantse Wal, behalve het stukje over de Leemberg dat over de wal heen gaat. Op de kaart van Hattinga d.d. 1746 is deze scheiding duidelijk ingetekend. De kadastrale kaart van 1825 geeft het pad ook al, maar zonder naam. In de volksmond werd het " 't padje van Teskes' " (Thijsje) genoemd naar de kolenboer van die naam die daar woonde.

#### DE KERKSTRAAT

No. 32 op het kaartje, loopt van de kruising Burgemeester Voetenstraat - Dorpsstraat (Bij de kerk) naar de kruising Marie Adolphinestraat - Molenstraat. In 1825 heette het eerste stuk Schoolstraat, het liep van de kerk tot waar nu ongeveer het pand no. 25 staat, op die plaats was toen een school gevestigd. Het stuk van daar tot de kruising Eikelhof bestond niet (was waarschijnlijk particulier terrein). Het stuk van het Eikelhof tot de Zuster Marie Adolphinestraat behoorde toen bij de Molenstraat. Op de kaart van Hattinga 1746 heette het laatst genoemde stuk echter al Kerkstraat.

#### HET KLEIN BREMBROOD

No. 33 op het kaartje, loopt van Calfven naar het Westen, de straat eindigt in een voetpadje dat afdaalt naar de Peerenbergseweg. Het wordt in 1825 op de kadastrale kaart al Brembrood genoemd. De naam is ontleend aan het gebied dat Brembrood heet en dat in die omgeving ligt. De naam is moeilijk te verklaren; het eerste deel slaat waarschijnlijk op de plant Brom ofschoon ook gedacht kan worden aan braam dat hier als brom uitgesproken wordt. Beiden planten komen terplaatse voor. Van de brom is bekend dat deze in vroeger tijden in België speciaal gekweekt werd voor grondverbetering (Zie Paul Lindemans-Geschiedenis van de landbouw in België, 1e deel blz. 435 en 436) wellicht is dit ook in deze streken het geval geweest.



Men kan nu veronderstellen dat het tweede gedeelte ( Brood) ' de betekenis " je brood verdienen door brem te verbouwen " aan het woord gaf. Van de brem werden ook bezems gemaakt die verkocht werden, ook daardoor kan brem brood op de plank gebracht hebben. Wanneer we ons richten op het kweken van brem dan is het mogelijk dat de naam aan het gebied gegeven werd, omdat juist daar brem gekweekt werd; de plant groeit nog steeds zeer gemakkelijk op de Brabantse wal. Brood zou dan hetzelfde zijn als ons broed(plaats) (kweekplaats), men spreekt bijv. ook van oesterbroed, champignonbroed. Het feit dat er oo staat in plaats van oe, staat deze verklaring niet in de weg: het oorspronkelijke woord kan broed geweest zijn, op deze wijze werd vroeger ook de oo gespeld, (In de middeleeuwen kon groet zowel groet als groot betekenen). In de tijd dat men het teken oe voor de oo klank ging vervangen door oo kan een schrijver, die de betekenis van het woord niet kende automatisch (en ten onrechte' ook deze oe door oo vervangen hebben. Misschien is het woord wel altijd al met oo gespeld, (met de betekenis broed), want in het middelnederduits, het angelsaksisch en in het hedendaagse engels heeft het woord brood de betekenis broed. Hoe dan ook, brembrood heeft ons voor veel problemen gesteld, verder dan tot enkele (Tamelijk gewaagde) veronderstellingen m.b.t. de betekenis van het woord zijn we niet gekomen. Naast het gebied Klein Brembrood bestaat ook een stuk land, gelegen oostelijk van de weg Hoogerheide-Ossendrecht dat Groot Brembrood heet, er is echter geen weg van die naam. Broeder Gabriëls (archivaris) van het instituut Ste. Marie te Huybergen schreef ons het volgende, in de inventaris van de archieven van de Raad en Rekenkamer van Bergen op Zoom door W. A. van Ham 's-Hertogenbosch 1980, staat in een register onder de kop "Ossendrecht" : Brengbrood. (Zonder verdere verklaring). Het lijkt me niet onwaarschijnlijk dat " Brembrood" de volkse verbastering is van "Brengbrood". Onder invloed van de (b) van "brood" moet de (ng) van "breng" verbasterd zijn tot (m) Brengbrood - Brembrood.

#### DE KLEINE DORPSSTRAAT

No. 34 op het kaartje, loopt van de Molendreef naar de Lieve Vrouwestraat. Op de kadastrale kaart van 1825 eindigt de Molendreef bij de kruising met de Kleine Dorpsstraat, er is daar terplaatse al veel bebouwing getekend. Het gebied vormt eigenlijk een klein dorpje naast de eigenlijke dorpskern. Dit verklaart waarschijnlijk de naam. Het is bekend dat in deze straat omstreeks 1900 het laatste Ossendrechtse slachtoffer van de pest overleden is. Op bijgaande foto staat het huis (Inmiddels gerenoveerd) van het slachtoffer dat door het raam naar buiten gebracht moest worden omdat het vanwege het besmettingsgevaar niet door de voordeur mocht.

#### DE KOELEWEG

No. 35 op het kaartje, loopt van het Hageland tot de grens met België. Op de kadastrale kaart van 1825 staat hij al met name genoemd en op de kaart van Hattinga d.d. 1746, staat het eerste stuk dat onder de Brabantse wal langs loopt getekend tot aan de schorren, waar het eindigt in een stippelijntje door de schorren. De weg is dus al oud.

Voor de naamsverklaring kunnen we natuurlijk allereerst denken aan koel in de betekenis van koud, maar daarentegen pleiten twee feiten: er is niets te vinden waardoor speciaal deze weg koel of koud zou zijn, hij ligt wel op de zuidwestenwind maar dat doen vele wegen in die omgeving en er is geen reden nu juist deze weg koel te noemen. Ten tweede is "koel" geen woord uit het plaatselijk dialect, als men koel had bedoeld, had men gesproken van de "Kouweweg" of de "Kilfeweg". Wij veronderstellen dat we hier te maken hebben met een zgn. oe-relict (oe = overblijfsel) (Zie Schönfeld, Hist. Gram. 5e druk pag. 8, e.v.) d.w.z. dat deze oe thuishoort in de groep woorden die wij nu in het algemmen Nederlands kennen met ui, (b.v. Huis, muis, uit). Deze woorden werden oudtijds ( en in de oostelijke dialecten nog steeds) met oe uitgesproken, ( hoes, moes, oet, ). Later werd de uitspraak uu (Deze is

blijven bestaan in sommige dialecten o.a. in het zeeuws: (uus, muus, uut ) en in de 17e eeuw kwam de overgang naar de ui, zoals die nu nog in het algemmen Nederlands bestaat. Het kon nu gebeuren dat een enkel woord, bv. een toponiem als het Zeeuwse Soeburg = Zuidburg (tegenwoordig Souburg gespeld) deze ontwikkeling oe - uu - ui niet volgde en z'n oude uitspraak hield. Namen veranderen minder gemakkelijk dan woorden die voor verschillende dingen gebruikt worden. Nu is het mogelijk dat de Koeleweg ook nooit de verandering Koel - Kuul - Kuil gevolgd heeft en dus zo'n oe-relict is. Voor de juistheid van deze veronderstelling pleit vooral het feit dat de weg van het Hageland af sterk helt, à.h.w. een kuil inloopt. De betekenis Kuilweg is bepaald niet vergezocht, bovendien komt kuil als toponiem elders in Ossendrecht voor.

( Nu de discussie over de Schoeliberg weer op gang is gekomen (Zie Tijding 1980/3) willen wij er gaarne op wijzen dat ook hier een oe-relict kan schuilen. Verhevenheden in het landschap werden in natte tijden vaak als schuilplaats (Voor het vee ? ) benut. De huybergse Scholieberg ( Schuileberg ) grenst aan een laag drassig weidegebied waar de Weverbeek doorheen loopt en de Bergen op Zoomse, waarop de boerderij van de markies lag, kan zeker als schuilplaats gediend hebben.

#### DE KONINGIN WILHELMINASTRAAT

No. 36 op het kaartje, loopt van de Lievevrouw ter Duinenlaan kruising Schapendreef naar de kruising Hondseind - Lieve Vrouwestraat. De naam Koningin Wilhelminastraat is van na 1948. Daarvoor vanaf <sup>†</sup> 1945 heette de straat Koppelstraat (met de betekenis verbindingsweg) en voor 1945 was het Hondseind. De tegenwoordige naam spreekt voor zichzelf en is gegeven bij het 50 - jarig regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina. Het hele stuk Schapendreef - Koningin Wilhelminastraat - Hondseind vormde voor W.O II a.h.w." de winkelstraat " met wel een dozijn cafe's en diverse winkels.

#### DE KUIL

No. 37 op het kaartje, vormt een verbinding tussen de Lievevrouwestraat en de O.L.V. ter Duinenlaan ( vroeger de Bokkestraat). Inmiddels is de loop van de straat gewijzigd door nieuwbouw. Hij loopt nu van de Lievevrouwestraat naar de Duinstraat. Het stukje dat door de oorspronkelijke Kuil (lage plaats) ging is nog steeds een paadje. Aan deze kuil onleent de straat zijn naam. In 1708 wordt de Kuil als bosgebied genoemd onder de bezittingen die van Van Aerssen afkomstig waren en die overgingen in het bezit van de Markies van Bergen op Zoom ( Blz. 72 Het bezit van de Heer van Bergen op Zoom W. A. van Ham 1980).

Aan de Kuil heeft het woonhuis van de bekende Kaatje Dierkx ( zuster Marie Adolphine) gestaan. Dit gedeelte van de Kuil werd de wip genoemd, omdat daar de wip van de schuttersgilde stond.

#### DE LAAGSTRAAT

No. 38 op het kaartje, loopt van de Koeleweg naar de Molenbosstraat met een aftakkinkje naar de Middelstraat. Op de kaart van Hattinga d.d. 1746 staat de straat al genoemd als „Zuijt of Leegestraat“; er staan een achttal boerderijen getekend. Het gebied begrensd door de Laagstraat het tegenwoordige Moleneind ( Dat op de kaart van Hattinga Noortstraat heet), de Molenbosstraat en de weg naar het Hageland ( Op de kaart van Hattinga de Oosthei geheten) werd de Oostheide genoemd. (De grenzen zijn natuurlijk nietprecies te trekken). Waarschijnlijk vormde het een afzonderlijke gemeenschap, want in 1505 wordt ( blz. 72 Het bezit v.d. Heer van BoZ. W.A van Ham 1980) de afzonderlijke Schepenbank op de Oostheide opgeheven als gevolg van een andere regeling betreffende de rechtsmacht in Ossendrecht. De straat ligt duidelijk lager dan het gebied van de Oosthei wat de naam verklaart.

### DE LANGEWEG

No. 39 op het kaartje, loopt van de Aanwas tot aan de grens met België ( de Kabeljauw, het riviertje dat de grens vormt). Op de kaart van Hattinga van 1746 staat hij al als " Tweeden Lange-  
weg ". Hij loopt dan echter nog niet door, maar gaat met een bocht naar rechts, via de Armendijk en terhoogte van de boerderij nu van de Heyden over het water van de Kabeljauwbeek heen die op de kaart van Hattinga veel breder is dan nu. Vandaar loopt de weg richting Zandvliet. De tram Bergen op Zoom - Hoogerheide - België-  
sche grens liep tot de grens en kreeg daar aansluiting met de Belgische tram. Terplaatse was tot W.O. II een officieel douane-  
kantoor gevestigd. Daarna heeft tot het eind van de jaren zestig terhoogte van de kruising Langeweg - Nieuweweg een nooddouane-  
kantoortje bestaan. Thans is er geen douanepost meer. De weg is 1600 meter lang, dus hij draagt zijn naam met ere.

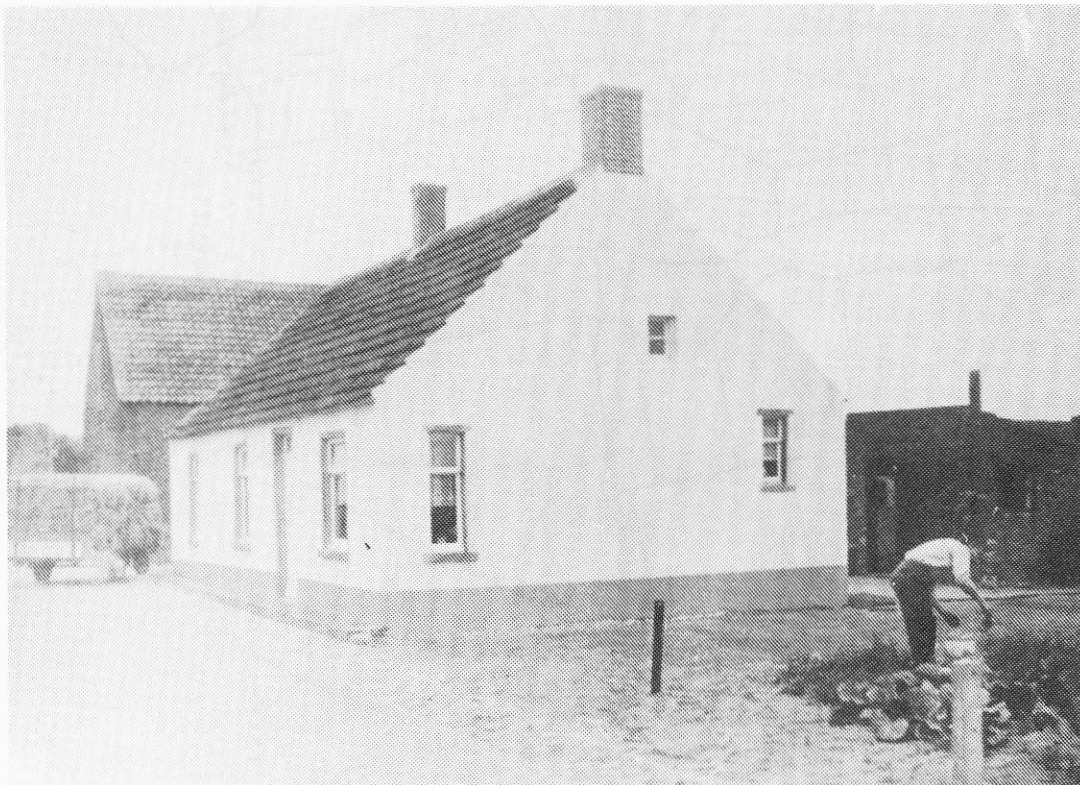
### DE LEEMBERG

No. 40 op het kaartje, loopt van het Leempad naar het Hageland waarbij het laatste stuk in tweeën gesplitst is. Hij is genoemd naar de Leemberg, het gebied waar hij doorloopt, maar vanaf de splitsing draagt hij zijn naam eigenlijk ten onrechte, want daar heet het gebied geen Leemberg meer, althans niet in de volks-  
mond. Dit laatste gedeelte is nog niet verhard en tamelijk smal. Aangezien op diverse plaatsen in de Brabantse wal leem gevonden is, kunnen we wél aannemen dat de Leemberg, die ook een stukje van de Brabantse wal vormt, hieraan zijn naam ontleent. Terhoogte van de plaats waar de noordelijke tak van de Leemberg ( de weg) bij het Hageland komt hebben vroeger gebouwen bestaan. Bij graaf-  
werkzaamheden is een stuk natuursteen gevonden met daarin uitge-  
houwen enkele dier figuren. In W.O II stond de Leemberg vol zwaar Canadees geschut gericht op de Kreekrakdam.

Wordt vervolgd.

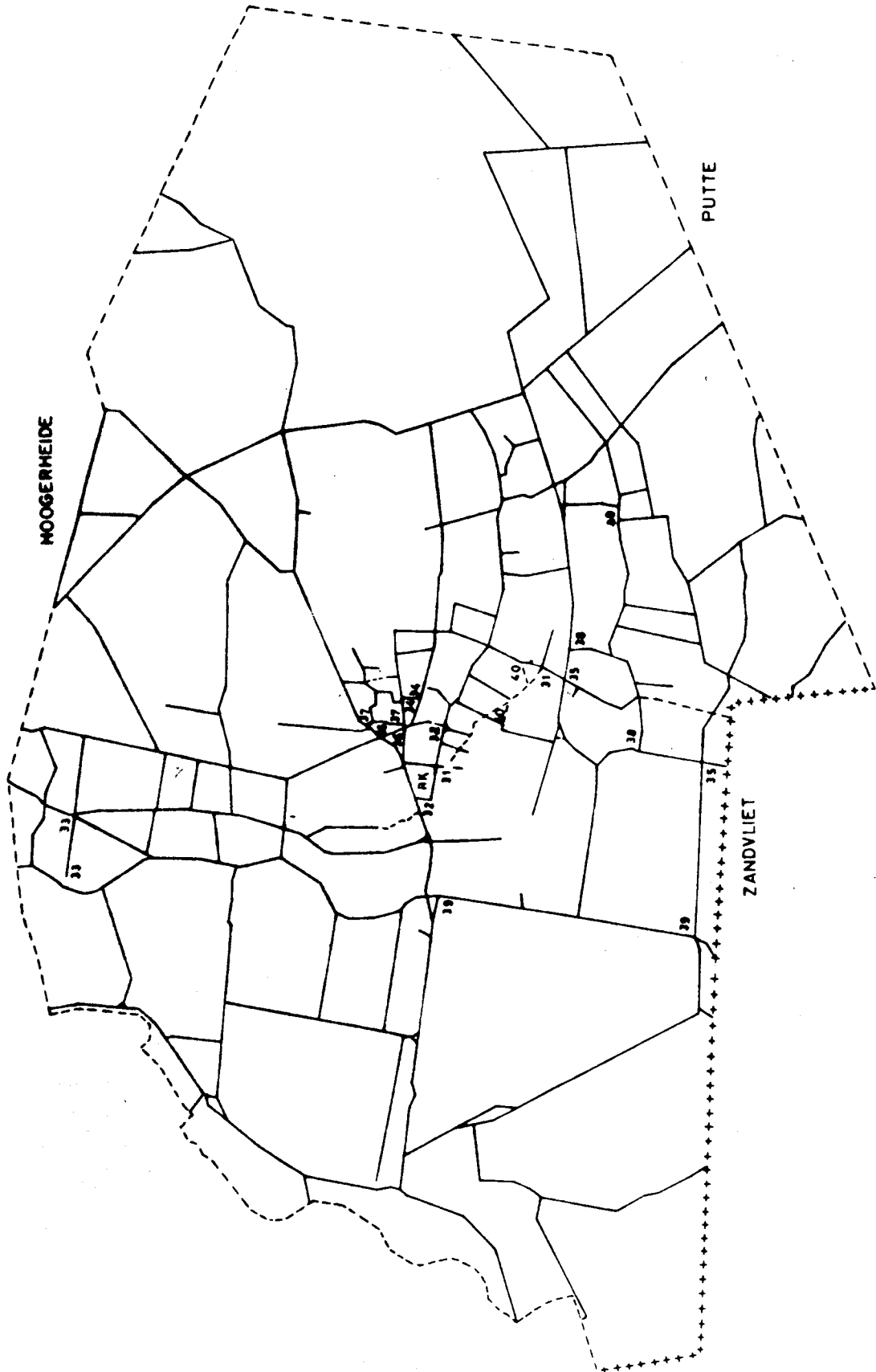
Hoogerheide februari 1981  
Werkgroep toponomie

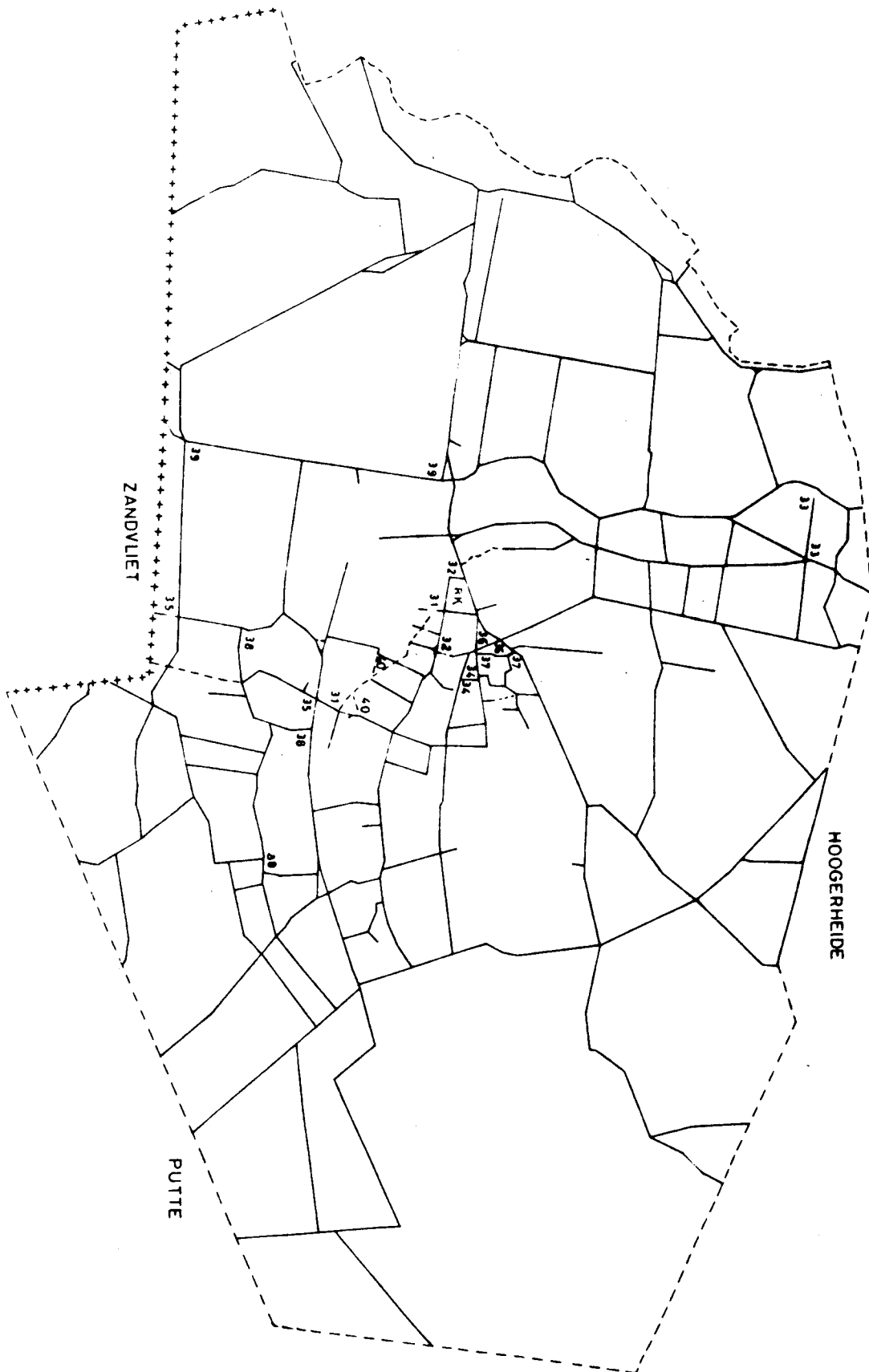
J. v.d. Bussche  
Mevr. Nijssse - Steketee  
C.J. van Opdorp  
E. Suykerbuyk



" Dit is het huis aan de Kleine Dorpsstraat waar de laatste pestlijder te Ossendrecht is uitgedragen":







## Van grensperikelen Zeelanders en Hollanders.

Bij het snuffelen in de inventaris van het archief van de Raad en Rekenkamer te Bergen op Zoom, kwam ik de omschrijving "perceelen daer weylen Vlamingen en Zeelandre plaegen te wonen".

Na het opvragen van het betreffende document, begon ik met stijgende interesse te lezen. Gezien het stuk vele folio's beslaat, geven we hier in vrij klein bestek de voornaamste feiten weer.

"Visitatie van palen en eigendomme van Tongerlo in den jaere 1349" (copie authentiek). (1).

" Den prijs en de conventualen van Huyberghen Claagen den Hertoghe en zeijnen raede, dat den Abt van Tongerlo een huys woude setten beij Huyberghen op eene steede daar wijlen Vlamingen en Zeelandre plaegen te wonen op haar Erve en binne haare pale, soo sij sijde.

Wordende den abt verboden dat huijs te setten dat met rechte en vonnisse dit dispuut beslist was".

"Bij bevelen van den Hertoghe worde aen de partijen ten dagh van regten geset ter plaatse voornoemt met Sondags en kerck geboden teijnde daar almee soude compareren all d'ouder ende die daeromme geseten waar (ook de omwonenden) ende daeromtrent.

De dagh van rechten was dinsdags naa Kerschmisse 1349."

"Alwaer compaereerde den Drossaert van Brabant Lodewijck van Zichene Schouteth tot Antwerpen en Jan. Brackenere van Herenthals Drossaerte van Bergen."

De drossaerd vroeg de prior waarover hij zich toch wel te beklagen had. Hierop verwees deze naar het feit, dat Tongerlo vlgs. hem ten onrechte op hun grond wilde bouwen. Hij toonde hierbij kaarten en brieven van 70-90 jaar oud, die hem in het gelijk zouden stellen, doch geen enkel document

was gezegeld of bekrachtigd door Tongerloof of de Hertog van Brabant.

De abt van Tongerloof verklaart desgevraagd, het omgekeerde en toonde brieven etc. van resp. 50, 150 en 191 jaar oud, die wel het zegel droegen van de Hertog. De oudste stukken dateerden dus uit een tijd, waarin Huybergen nog gesticht moest worden.

Vervolgens beriep hij zich op de grensscheiding, die op donderdag, na aswoensdag, in 1335 op den Heuvel te Essen had plaats gehad.

Op deze zitting, of op de nasleep hiervan, was het er echter niet zachtzinnig toegegaan. Onder de aanwezigen waren Claus Swaane, drossaard, Gillis van Quaderibbe, Raad in Brabant, en Jan van Schooten, die ook goederen en bezittingen in de streek hadden. Verder 16 mannen van de Hertog, waaronder Jan Uten Houtte. Vertegenwoordigers van Bergen waren niet verschenen. Zij werden aangemaand te komen en toen ze dan werkelijk kwamen was de beer los.

"Doen quam die Heere van Berghen ende vrouwe (Maria van Merxem) ende Heer Gerard van Merxem met vele luijden pieken ende staaven. Daar gebboot die drossaert van den Hertoghe, dat sij achterwaerts souden gaan, sij hadden, noch ende met pieken, noch ende met staaven, iets te doen".

Het geschil werd bijgelegd en de grenzen, die reeds dikwijls in verschillende stukken zijn aangehaald, en die o.a. voor Markizaat en Tongerloof golden, werden aanvaard:

"Van Schomertspuit tot opt Oosteijnde vant Sustermere (Grote Meer) vandaere drieboemende op Hertsputte, vandaer drieboemende opt Zeijend van Otmeer en vandaer drieboemende op Dekensreijt ofte Coopal en vandaer drieboemende op de Nispensche Drieboutsberghe."

Bij deze metingen was tevens gebleken, dat dat " 't Godshuijs voor ofte het beste deel daar af " (2) der Wilhelmieten voor (2/3) op het gebied van Tongerloo lag.

Na het overleggen van deze feiten werd Gerardus Bax, Abt van Tongerloo, op de gerechtsdag van 1349 te Huybergen in het gelijk gesteld.

Later werden de wederzijds rechten en plichten geregeld, doch zij gaven nadien nog dikwijls reden tot meningsverschil.

Zo deed " Geraard van Merxhem " in opdracht van den Heer van Bergen in 1357 een inval in Essen. Hij liet er de molen omwerpen, de huizen vernielen, de pachters boeien en hun goederen werden gestolen (3).

Grensgeschillen bleven zich voordoen tot aan de Franse tijd.

Maar we keren terug naar 1349.

Het verslag betreffende de gerechtsdag te Huybergen werd 's anderdaags te Kalmthout opgemaakt. Huybergen was immers een tweekerige heerlijkheid Tongerloo/Markizaet.

Het slot van de uitspraak waaraan 14 " mannen " van de Hertog hun zegel hebben gehangen willen wij U niet onthouden.

"Want aldus geschiet is gelijk hier voorseijden ende ontkenneleijk overmits Versoecken, d'Heer Wouter Bax, abt van Tongerloo ende z.g. kennisse de waerheijt soe hebben wij Geraerd van der Heijden Ridder Drossaert van Brabant onse seeghels aan deesen jegenwoordige opene briefe gehanghen in jaer ons Heere 1349 des woonsdagh na 't heiligh Kershdagh. "

Wat de geschiedenis van de grensincidenten te Heijbergen betreft is dit voor ingewijden niets nieuws. Zij hebben dit waarschijnlijk al uitgebreider gelezen. Voor anderen is het geschiedenis uit een ver verleden, die wel de moeite waard is om gelezen te worden.

Doch wat in feite de aanleiding is geweest tot het schrijven van dit artikel is de passage: " daer weijlen Vlamingen en Zeelandre plaegen te wonen ".

Deze vermelding geeft namelijk aan, dat deze lieden al te Huybergen woonden toen de geschiedenis van die heerlijkheid nog maar amper 70 jaar oud was.

Onmiddellijk stelt zich dan de vraag waarom kwamen ze naar Huybergen?

Een uiterst moeilijke vraag. Welke vraag we zullen trachten te verklaren met onderstaande zeer voorzichtige theorie. De theorie zou dan ook mogelijk een verklaring kunnen inhouden voor het toponiem " De Zeelanders " waarbij ook " De Hollander " in het geding komen(4). De ook aanwezige " Brabanters " moeten wegens het ontbreken van voldoende verklaringsgrond buiten beschouwing worden gelaten (5). Deze toponiemen zijn gelegen in zgn. 6e hoek ongetwijfeld van de eerste en meest vruchtbare ingenomen gronden te Huyberghen.

Het patroon van deze kaveltjes in dit waterrijke gebied doet aan turfwinning denken. Als we nu weten dat later in hetzelfde gebied leem is gedolven voor de steen bakkerij en gebruik ter plaatse, dan lijkt dit niet onmogelijk; Veen ontwikkelde zich in West Brabant hoofdzakelijk in leemkommen.

Als we deze lijn zij het aarzelend volgen dan zijn de " Zeelander " waarschijnlijk niet zo ver af. Vlamingen en Zeeuwen hadden al in een vroeg stadium bemoeienis met de turfwinning in West Brabant. Voor de " Hollanders " en " Brabanders " ging genoemde verklaring in geen geval op. Of beter, door het ontbreken van hun naam in de acte van 1349, mogen we zoiets niet konkluderen. Een mogelijke verklaring voor " de Hollanders " is er wel te geven al is deze, zoals ook in het eerste geval, niet waterdicht.

Hollanders, of een familie, die deze achternaam droeg, hebben gedurende generaties in Huybergen gewoond. Een acte uit Huybergen noemt een van hen:

"Op heden den XXV April 1610 soo, heeft den Heer ende broeder Dionijs Aemelissen van Loemell prior tot het convent van Huybergen met Jan Cabus Bordhe (borghde ?). Verhuert genaemt de Zuythoeve toebehorten als Cornelis Hollanders deese in hueringe



(1610) heeft gehat groot weesende omtrent XX gemeeten " (6).

Het toponiem " Hollanders " in de 6e hoek staat niet op zichzelf. Wij vinden het nog elders in Huybergen " Hol(l)anders ofte Brengbroot " (7).

Als "Brengbroot" synoniem zou zijn voor goede en rijke of in tegenstelling arme grond, dan "vallen" zowel de "aelanders", als de familie Hollanders. Hieruit blijkt dan weer eens overduidelijk, dat men met het verklaren van toponiemen uiterst voorzichtig moet zijn. Vooral als men steunt op weinig documentatie, maar toch, wat een naam, uit een acte als in dit geval, al niet kan oproepen.

A. J. Pijnen.

VERANTWOORDING:

1. Inv. no. 425, folio 77 V en volgende archief R.R. gemeentearchief Bergen op Zoom
  2. Geschiedenis van het klooster te Huybergen 1906 blz. 51.
  3. Ibidem blz. 52.
  4. Cynsboek Huybergen 1764 H. Adan, folio 32/33, kloosterarchief Huybergen.
  5. Ibidem folio 34 kloosterarchief Huybergen.
  6. Manuale no. 10 A.D.1607 folio 6, Kloosterarchief huybergen.
  7. Cynsboek Huybergen 1764 H. Adan, folio 4 en 6 Kloosterarchief Huybergen.
- 4A, Samengestelde kaart van de 18-eeuwse kaart van Huybergen  
5A, door dhr. C.P. Hoeckx en Br. Julianus met verwijzing naar aloude acten. Onder dank voor de alle genoten medewerking.

A. J. Pijnen.

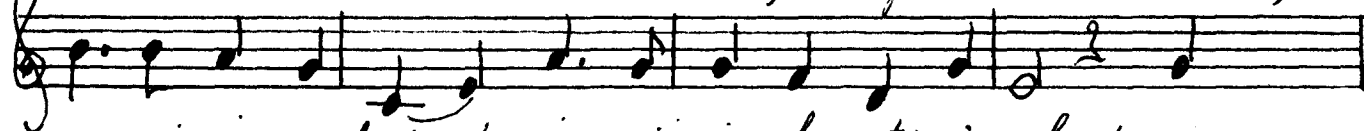
## Jeugdherinneringen bij oude liedjes.

Onze werkgroep komt in deze tijding weer met twee liedjes uit de oude doos. Het lied " Er wou eens een bakker gaan vrijen" is minstens honderd jaar oud. In het boek " Liedjes en dansjes uit de Kempen " staan drie verschillende tekst- en muziekversies, zoals ze in Oost-Brabant werden gezongen. Maar in onze streek scheelt de melodie evenals de woordentekst, toch weer van bovengenoemde. Het liedje van de bakker, die zo graag op vrijersvoeten wilde gaan, verradt een heel luchtige opgewekte sfeer, die nog eens wordt onderstreept door het in ieder couplet weerkerende " van je falderaldera." Wat mij steeds weer opvalt is, dat heel veel oude liedjes zijn geschreven in driekwarts en zesachtste maat. Op deze maten is n.l. de term " walsmaat " van toepassing. Zoals ook nu nog het geval is, werd er vroeger tijdens de kermessen en de carnavalsdagen in de herbergen gedanst, al is dan het woord "herberg" nu wel geheel verdrongen door café en bar. Ook de omstandigheden waaronder gedanst werd en het dansen zelf heeft een hele verandering ondergaan. De eigenaar van de herberg huurde tijdens de kermisdagen en het carnaval een orgel. De muziek stond op de zo geheten orgelboeken, die langzaam door het orgel draaiden. Een orgelboek is een lange band van ongeveer veertig centimeter breed. Hierin was door middel van gaatjes de muziek geprogrammeerd. Dikwijls werd er in de dansruimte een speciale dansvloer gelegd, die spiegelglad was. Om het gladde te kunnen handhaven, werd er nu en dan tussen de dansnummers door poeder op de vloer gestrooid. Ik herinner mij uit mijn vroege kinderjaren, dat ik met andere leeftijdgenootjes heel geboeid naar de dansende paren zat te kijken. Wij kinderen werden dan wel langs de muur geduld, maar we mochten niet op de dansvloer komen, tenzij een volwassene in een dolle bui een kind mee op de vloer troonde en er wat mee in het rond tolde. Vanzelfsprekend moest hij daarna ook voor dit kind zijn halve cent betalen. Mij is uit die tijd maar een dans bijgebleven en dat is " de wals." Nog zie ik scherp in mijn herinnering de zwierende, walsende paren, die in een bijna volmaakte cirkel over de dansvloer zweefden en elkaar zelden hinderden. Waarheidsgetrouw moet ik er nu wel aan toevoegen, dat wij, jeugdige toeschouwertjes daar in de late middag en de vroege avond aanwezig waren. Als het later op de avond drukker werd, zullen er echt wel botsingen hebben plaatsgehad. Na iedere dans was er een kleine pauze. Men kwam dan langs de dansparen om het geld, verschuldigd voor de dans, op te halen. Ik weet nog, dat er per dans, per persoon een halve cent werd gerekend. Dit systeem van dansen en betalen heeft zich nog voortgezet tot enkele jaren na de tweede wereldoorlog. Alleen was het tarief toen opgelopen tot twee- en nog later tot drie cent. Het is dus niet te verwonderen, dat de jongelui al weken voor de feestdagen ijverig losse centen spaarden. Eigenlijk was voor het gros van de mensen die voor vijftig á zestig jaar geleden in deze streek leefden, het dansen een belevenis, waar men naar uitkeek, omdat er op het gebied van ontspanning toen nog zo weinig geboden werd. Om nu terug te komen op de liedjes van vroeger. Zouden deze toch veelal op de walsmaat zijn gezet niet alleen om het zingen te bevorderen, maar ook om de dans te ondersteunen? Wat het ook moge zijn, de mensen hebben er in ieder geval plezier aan beleefd.

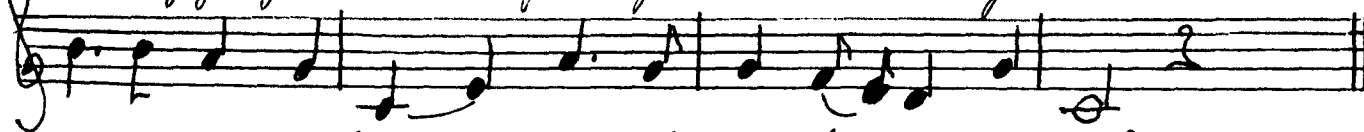
# 't Soldaatje van Wenen



't Was in de stad van We-nen, die gro-te keizersstad, waar



me-nig jong sol-daat - je zijn in-kwartiering had, waar



me-nig jong sol-daat - je zijn in-kwartie-ring had.

En onder die soldaten  
Was er een soldaatje bij  
Die wou gaan deserteren  
Hij was een vriend van mij 2x

Zeg mij: wat is de koning  
De koning zonder land  
Zeg mij: wat is het water 2x  
Het water zonder zand

En hij ging deserteren  
Al naar zijn lief Katrien  
Om haar nog eens te spreken 2x  
Om haar nog eens te zien

"De koning van de speelkaart  
is de koning zonder land  
Het water uit mijn ogen 2x  
is het water zonder zand

En hij ging deserteren  
Al in de donk're nacht  
Toen hebben ze hem gegrepen 2x  
En naar 't cachot gebracht

Zeg mij: wat is de spiegel  
De spiegel zonder glas  
Zeg mij: wat is de sleutel 2x  
Die op alle sloten past

't Soldaatje dat moest sterven  
Moest sterven voor de wet  
Daar had meneer de rechter 2x  
Zijn zinnen op gezet

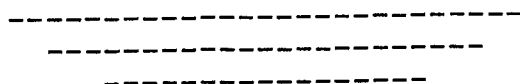
"Een hartje vol van liefde  
Is de spiegel zonder glas  
Het geld dat is de sleutel 2x  
Die op alle sloten past

Maar toen zijn meisje het hoorde  
Is zij naar de rechter gegaan  
Zij sprak: "meneer de rechter 2x  
Kan dat niet anders gaan" ?

Dat heb je goed geraden  
Mijn lief en aardig kind  
Ga nu maar naar je soldaatje 2x  
Dat jij zo trouw bemind

Mijn lief en aardig meisje  
Mijn lief en aardig kind  
Ik zal je vier raadsels geven  
Omdat je hem zo teer bemind

Zo redde zij haar liev-ling  
Al van een wisse dood  
Was dat geen ware liefde 2x  
Die het meisje hem aanbood.



*Er wou eens een bakker gaan vrijen.*

Er wou eens 'n bakker gaan vrijen, maar hij wist het niet goed te ver-staan. En hij ging aan zijn kameraad vra-gen van je fal-de-ral-de-re, van je fal-de-ral-de-ra, en hij ging aan zijn kameraad vra-gen, of hij voor hem eens wou gaan, of hij voor hem eens wou gaan

Er wou eens een bakker gaan vrijen.  
Maar hij wist het niet goed te verstaan.  
En hij ging aan zijn kameraad vragen.  
Van je falderaldera, van je falderaldera,  
En hij ging aan zijn kameraad vragen.  
Of hij voor hem eens wou gaan. 2x

Zijne kameraad wachtte niet langer.  
En hij is er naar toe gegaan.  
Het was tussen tien en elf.  
Van je falderaldera, Van je falderaldera,  
Het was tussen tien en elf.  
Kwam hij op haar slaapkamer aan. 2x

Hij sprak wel mijn schoon Jakkemientje.  
En waakt of slaapte gij.  
Ik kom voor den bakker uit vrijen,  
Van je falderaldera, van je falderaldera,  
Ik kom voor den bakker uit vrijen.  
Maar voor mij zelve niet. 2x

Kom de gij voor de bakker uit vrijen  
Maar de bakker die wil ik niet.  
Als je vrijt, vrijt dan voor je zelve,  
Van je falderaldera, van je falderaldera,  
Als je vrijt, vrijt dan voor je zelve,  
Maar voor een ander niet. 2x

Het werd Maandag, Dinsdag, Woensdag  
Jakkemientje werd zijn bruid.  
Daar stond nu den arme arme bakker,  
Van je falderaldera, van je falderaldera,  
Daar stond nu den arme bakker,  
En iedereen lachtte hem uit. 2x

-----

J. E. Kerstens v. Dooren.  
Werkgroep dialecten, oude verhalen etc.

## Een trieste "blijde gebeurtenis" te Putte.

Al meerdere malen is aangetoond, dat een grens een pleisterplaats of tijdelijke verblijfplaats kan zijn van personen, die gezocht worden of op één of andere wijze in moeilijkheden verkeren. Veelal zijn dit maatschappelijke randfiguren, doch soms zijn het beklagenswaardige schepsels, wiens antecedenten deernis en begrip opwekken.

Een dergelijk triest gegeven deed zich voor in November van het jaar 1791 te Putte.

Voor schepenen van Putte doet een, ten onrechte, verdachte haar meelijwekkend verhaal.

Zij verklaarde te zijn: Elisabeth Oerlemans, geboren te Hoogstraten, oud dertig jaar, van beroep kantwerkster en laatst gewoond hebbende te Antwerpen.

Sedert Pasen heeft zij aangehouden met "een seeker manspersoon, zig noemende Pieter van Idegem en zoo hij zegt geboortig van Leijden". Pieter was een deserteur uit het leger van Oostenrijks-Brabant.

Wel zijn zij na de genoemde Pasen in ondertrouw gegaan, maar van trouwen is er niets gekomen.

Sedertdien leefden ze samen als man en vrouw, zwerfende van hier naar daar.

Doch vóór 14 dagen heeft Pieter haar heimelijk verlaten.

Alle moeite heeft ze gedaan hem terug te vinden, maar nergens meer een spoor van hem kunnen ontdekken. Bedroefd en uitgeput is ze teruggekeerd naar Putte niet wetende wat te doen. Koortsig en ziek, als ze was, heeft ze tervergeefs getracht een onderkomen te vinden.

In de nacht is ze toen binnengekropen in het karhuis van Pieter Jan Leijs.

Daar is ze door de barensnood overvallen. Zonder hulp is zij in hevigen pijnen verlost geworden van een kind, dat ze daarna in haar schort heeft gewikkeld en in haar armen heeft gehouden. In die staat is ze blijven liggen tot de morgen. Twee vrouwen hebben ze daar zo gevonden.

Ze werd door hen bijgestaan en gewassen. Hierbij deden de vrouwen nog een treurige ontdekking.

"Dat er nog eene vrugt was leggende tusschen haare beenen".

Iets dat zij verklaarde niet te weten, "meenende dat zulks de gevolgen van de kraem waeren".

Door toedoen van de vrouwen is ze per slede vervoerd naar het huisje van Hendrick Theuns. Door de vrouw van Hendrick is ze opgenomen en opgepast tot 24 November 1791, de dag waarop zij haar verklaring gaf.

De schepenbank van Putte moet haar toch argwanend bekeken hebben en heeft waarschijnlijk aan moord gedacht. Want wat was het geval! Toen de vrouwen Elisabeth vonden, bleken de beide kindertjes resp. niet, of niet meer te leven. Om zeker te zijn of hun vermoedens aangaande moord juist waren, haalden de schepenen er een dokter bij.

Deze legde na een gedegen onderzoek de volgende verklaring af:



"Wij, Francis Maghielse, Mr. chirurgijn en vroedmeester te Ossendregt, verklaart ter instantie en offitie der Heerlijkheid van Putte, onder solemnelen eede waar en waaragtig te weese, dat na nauwkeurige examinatie van de twee kinderen, waar volgens zeggen het vrouwspersoon leggende te bed, ten huysse van Hendrick Theuns tussen Sondag en Maandag laatstleden soude zijn bevallen niets aan heeft kunnen ontdekken, waaruit kan opmaeken dat deze kindertjes door geweld zoude zijn ter dood gebragt, maar er te besluiten, dat de moeder zonder hulp en het kindje zonder deksel door de kou moeten zijn versteven en bij en daar door presumtief den dood veroorzaakende.

Zijnde dat eene kindje dat eeven geleeft te hebbe een meisje en 't ander dat bij de verlossing reets dood moet zijn geweest van het mannelijk geslagt was en na gedagte vrugtjes van ruim seven maanden out.

Actum Putte den 24e November 1700 Eenen Negentig, Present de ondergetekende

F. Michiels".

Een in en in triest verhaal over een ongelukkige verlaten vrouw. Die in het koude najaar onder barre omstandigheden twee kinderen ter wereld bracht en daarna van moord werd verdacht, terwijl de kinderen geen levenskans hadden. Een geschonden leven met alle droevige ervaringen erbij.

Ook dat, was de "goede oude tijd", maar met omstandigheden, die wij nu niet meer zouden wensen.

A.J. Pijnen.

Verantwoording:

Stukken betreffende de vrijwillige rechtspraak  
Heerlijkheid Putte 1791, folio 158-161,  
Rijksarchief 's Hertogenbosch.

De " GEUZENKEI " van Ossendrecht, een volksverhaal.

Heel veel jaren geleden- misschien wel eeuwen- lag er op 't kruispunt Tranbaan-Vier Windenlaan een grote zwerfkei. Waar hij vandaan kwam?.....Hoe hij daar terecht kwam?.....Dat wist en weet niemand te vertellen.

Maar.....hij lag daar, grotendeels onder de grond, alleen het **smalste** deel stak boven de grond uit. Zijn omtrek was wel 1.30 m en hij woog wel 170 kilo. Wel een unicum in deze contreien, nergens was nog zo'n reuzekei te vinden.

Hij lag daar op een van de hoeken ter bescherming van het akkerland, maar niet altijd op dezelfde hoek; de eigenaars van de grond langs de weg verlegden hem dikwijls, omdat de links of rechts afslaande karren en "treinen" (Zo noemde men hier vroeger de lange wagens met 4 wielen) te dicht langs of zelfs over de landpunten reden. Het waren allen mulle zandwegen en men deed er wat voor om op de hardere zijkant te gaan rijden. Want.....eigendom is eigendom en wat het land betrof: Kruimeltjes waren ook brood.

De "Geuzenkei".....iedereen kende hem. Maar niet iedereen vertrouwde hem. Zo'n raadselachtig, groot ding. En er was nog zoveel bijgeloof. Veel mensen liepen er een straatje (weggetje) voor om. 't Is daardoor, dat men- zoals in de levensgeschiedenis van de Zalige Zr. Marie Adolfine vermeld staat- er verbaasd over was, dat zij daar als kind elke dag langs durfde te gaan en dat zij niet langs een andere weg naar de Zusterschool op de "Berghoeve" ging, b.v. langs de "Tramroet" (Tegenwoordige Trambaan) of langs het "koffiepaadje" of door de bossen van de "Pottenbergen", waar je nog vrij door kon lopen. In haar tijd was dat bijgeloof er nog. Een gesprek hierover is naar waarheid in haar levensgeschiedenis opgetekend: Men vroeg haar:

"Oet gij, durfde gij doar altij zo mar leest dieë Geuzekaai te goan?.....Zijde gij doar nie bang?"

Waarop zij antwoordde:

"Beh njeent, mar ei ê wel wâ gezeed, toen 'k vurbaai kwam."

"Allee, gij...en wâ-dettie dan wel gezeed?"....

"Ei zeej: Ammai, ammai, Wâ zinne-kiek blai

Dâ'k wer lieg oep m'n aandere zaai.".....

Kaatje- de latere Zr. M. Adolfine- was niet bijgelovigen de anderen begrepen wel, dat ze hen te grazen nam. Maar overtuigd waren ze niet. Of de "Spokenberg", die daar vlakbij in de bossen van de Waterleiding ligt, daar iets mee uitstaande heeft, is schrijfster dezes onbekend, zo min als de in de buurt liggende "Duivelskuil". (Deze is in latere jaren met afval door de gemeente gedempt.)

Maar wel hebben we er als kind heerlijk op die berg kunnen spelen en ravotten met zusjes en kameraadjes en wij hebben er nooit bij stil gestaan, maar.... wij waren dan ook weer een generatie jonger. Eén van de bijgelovigheden over die steen was, dat er bloed uitkwam, als je er met een speld in prikte. In de dagen van de eerste wereldoorlog hebben we dat nog meegemaakt. Toen waren er hier veel soldaten, o.a. uit Limburg, te werk gesteld bij het aanleggen van de loopgraven. Ook in de omgeving van de Geuzenkei en verder op, in Calfven werden er heel wat aangelegd. Een groot deel van die mannen lag in de kost in de "Vier Winden" (Café). Er waren toen zo verschrikkelijk veel café's in ons dorp en 't was helemaal niet vreemd, dat er ook op deze stille hoek ook een café kwam, herberg zei men toen, of liever "arrebaarg", zoals men het toen in ons dialect zei. Moeder de vrouw kon dan ook nog een centje thuis bijverdienen, want elk centje was welkom en broodnodig.

Die loopgraven-aanleg was wel een werk van betekenis, want zelfs H.M. Koningin Wilhelmina kwam persoonlijk de zaak inspecteren, de enigste keer bij ons weten, dat ons dorp koninklijk bezoek kreeg. Nu moesten die loopgraven aan de binnenkant gestut worden tegen het "inkallen" (instorten). Dat moest gebeuren met stevige palen. Hout was hier genoeg, bossen zat. De afgedane boomstammen werden geschorst op lengte afgezaagd en in de loopgraven verwerkt.

Eén van deze mannen- niet vrij van de nodige bijgelovigheid- werd bereid gevonden om onder 't oog van zijn "maten" met de speld in de steen te prikken.....natuurlijk geen bloed.....wel algemeen schatergelach.... "Och zotteke,...ge kunt toch nie mej een spel\_ien\_ne kaai steke." Onschuldige pret.....

Maar, waar vandaan die naam: "Geuzenkei"?

Het (overgeleverde) verhaal luidt als volgt:

't Was in de tijd, dat de Ossendrechtse R.K. Kerk was overgegaan in handen van de protestanten. In deze streek nu waren ze niet bang van

bijnamen geven, die werden veelal meer gebruikt dan de eigenlijke namen. En zo werd dan ook de bijnaam voor de protestanten gebruikt, n.l. de Geuzen.

Welnu, een stel opgeschoten jongens waren door hun nog goed gelovige ouders op een heel warme zindag naar de kerk gestuurd voor de Zondagsmis, niet naar de Ossendrechtse, die was voor de protestanten, maar naar de kerk van Hoogerheide daar werd de katholieke eredienst nog uitgeoefend.

De jongens gingen, de ouders hadden het immers bevolen, dus..... Maar, zoals gezegd, 't was warm, heet, snikheet.....En dan zó ver door die mulle zandwegen.....met die brandende zon op je bol..... Begrijperlijkewijze kunnen 't ook wel jongens geweest zijn, wier ouders nog wel aan het conservatieve vasthielden, maar zou het ook vreemd zijn, dat ook die jeugd.....in hún tijd van verslapping.... het niet meer zo zagen zitten....met 't naar de kerk gaan.....en niet meer zo vast in de schoenen stonden?.....Met dat al.. Ze liepen voort en kwamen daar bij die kei. Nu was het wel eigenaardig: als de kinderen bij die kei kwamen moesten ze er altijd op en af springen. Och, zoals dat nog gebeurd, als ze voorbij stoepjes of lage muurtjes komen, is 't nog er op en er af.....Een van die jongens ging dus op die steen staan, vermoeid en loom dat-ie was en zei: " Manne, zou 't nou wel wezelijk woar zijn, dat d'Ostrechse kerk gin goei meer ies.....We zulle es kijke.....Iek zal m'n klak (pet) ies oep m'ne vienger roond late droaie en dan kijke me waar at de klep nor toewijst.....En attie nor Ostrecht wijst, ies de Ostrechse kerk de goei en attie nor Wosdrecht wijst, dan ies die van Wosdrecht de goei. "Nou motte kijke, manne". Wat hoopten ze dat de klep naar Ossendrecht zou wijzen, dat was het "gerichtste" ( 't dichtst bij) En natuurlijk, hij draaide wel zo, dat de klep naar Ossendrecht wees. Dus...ze gingen terug naar de kerk van de protestanten. Of ze in de kerk geraakt zijn, wordt er niet bijgezegd.  
.....  
Nog maar enkele jaren geleden nu is de kei verdwenen. Door erosie, door zware er over rijdende wagens en door het gesjouw om die zware steen te verplaatsen, heeft-ie het begeven en is in stukken gegaan. Wén stuk, ter grootte van een gewone kei, ligt nog op het terrein van hoeve "Calfven". En waar is de rest gebleven?.....Misschien onder 't zand bedolven....of door kinderen weggegooid.....  
Wie zal 't zeggen.....'

A.Hugens-Verbrugge/Werkgr. Dialecten enz.

Ossendrecht, 12 febr. 1981.

" EEN KRANTEKNIPSEL "

Het is frappant wat een kranteknipSEL als het onderstaande, naast de eigenlijke strekking, nog aan bijkomende informatie bevat. Het werd mij in de hand gedrukt door onze penningmeester dhr. Ant. Matheussens. Ook hem was dus het bijzondere daarvan niet ontgaan. De lezer doet er daarom goed aan het bericht uit het dagblad " de Stem " van begin jan. 1981 eens aandachtig door te lezen.

**OPENBARE VERKOOP VAN WEILAND  
TE ULICOTEN**

**A.J.M. Daverveldt**

notaris te Baarle-Nassau

kantoorhoudende te Baarle-Nassau, aan de Gen.  
Marsseklaan 28, tel. 04357-9783 is voornemens in  
het openbaar te verkopen bij inzet op woensdag  
de 21e januari 1981 en bij toeslag op woensdag de  
4e februari 1981 telkens des avond om 19.00 uur in  
café Kusters, Dorpestraat 65 te Ulicoten.

WEILAND met pad en pedgedeelte gelegen te  
Ulicoten, gemeente Baarle-Nassau, ter plaatse  
Withagen, kad. bekend gem. Baarle-Nassau, sec-  
tie A nummers 2113 en 2115 tezamen groot 1.11.55  
ha.

Betaling van de koopprijs zes weken na de toe-  
slag.

Te aanvaarden na betaling van de koopprijs en  
opgeleiden.

Nadere inlichtingen ten kantore van genoemde  
notaris

U zult het inderdaad gevonden hebben "Withagen", een naam, die ons als familienaam zeer bekend in de oren klinkt. Een blik op de kaart uit dit gebied maakte ons nog wat beter wegwijs (1) "De Withagen" is een complex  $\pm$  2,5 km. ten zuidwesten van Ulicoten, gemeente Baarle-Nassau. Het leunt tegen de rijksgrens aan ter hoogte van het Belgisch gehucht Heerle. Dit Heerle is op dezelfde kaart te vinden, 3 km. ten zuidoosten van Meer. In de toponymie geeft men als verklaring voor de naam o.a.: Withag, Withagen, een uit heidevelden ontgonnen gebied (2). Dat hier heidevelden zouden hebben gelegen is zeer aannemelijk. Anderzijds is het overbekend, dat vele familienamen hun ontstaan ontleenen aan veldnamen. En gezien de familienaam Withagen (Withaegs) in de streek ter weerszijden van de grens vrij frequent voorkomt, maakt dit het gegeven alleen maar interessanter.

Want wij mogen toch wel met enige grond aannemen, dat dit toponiem een rol gespeeld kan hebben in de desbetreffende familienaam. Temeer, omdat na de 80-jarige oorlog zich vele inwijkelingen vanuit het oosten en zuidoosten zich in het Markiezaat hebben gevestigd.

Een onderzoek door middel van "Borgbrieven" heeft dit onomstotelijk bewezen (3). En om te illustreren hoe talrijk de Withagen's in ons woongebied wel zijn, verlaten we ons op de gegevens, die steunen op de volkstelling van - 1947 (4) Withaegs in Nrd.Brabant 1 naamdrager en wel te Ossendrecht. Withagen, 287 naamdragers in Nrd.Brabant, waarvan 183 te Bergen op Zoom, 53 te Halsteren, 19 te Wouw en 13 te Ossendrecht.

Dit als de voornaamste haarden.

Tezamen 268 personen ofwel ruim 90% van alle naamdragers. Men zou tegen kunnen werpen dat de Withagens bij een nieuwe vestiging niet rechtstreeks van Withagen kwamen. Dit is niets nieuws, vele immigranten hadden één of meer "tussenstations". Het artikel van P. Sloven "Komen uit het Oosten ? " in "Tijding" 1980/3, levert hier ook voldoende bewijs. Omgekeerd, staat dit artikel zijn beweringen, terwijl ook de reeds genoemde "borgbrieven" op dit stuk duidelijke taal spreken.

Om te besluiten.

Het is aardig om vast te stellen hoe door de opmerkingsgace van een bestuurslid een vermeldingwaardig iets tevoorschijn komt. Een voorbeeld dat navolging verdient.

A.J. Pijnen.

-----  
Bronnen:

1. Kaart omgeving Breda 1 : 50000 - 50W
2. Veldnamen in Nederland, M. Schönfeld, Arnhem 1980.  
Verwijzing door deze naar Wanink
3. Onderzoek door ondergetekende inzake borgbrieven, waaronder  
‡ 300 st. te Ossendrecht.
4. Ned. Rep. van Familienamen, Noord-Brabant, Assen/A'dam 1977.

## Gronden en eigenaren in de 18<sup>e</sup> eeuw te Woensdrecht (slot).

Met enige vertraging beginnen we aan het 4e en laatste deel van de inventarisatie. In deel III zijn we blijven steken bij no. 181. Wij vervolgen nu onze weg ten Westen van de Rijzende weg om weer te belanden aan de Dorpsstraat.

Ten overvloede delen we nogmaals mede, dat Rijzende weg in vroeger dagen alleen stond voor het noordelijk gedeelte van de weg. Het zuidelijk stuk vanaf de Dorpsstraat noemde men toen de Molenstraat en dit heel terecht. De oudste afbeelding van een molen in Woensdrecht is deze van een molen aan de Molenstraat (Rijzende weg). In deze slotaflevering zullen we trouwens het desbetreffende perceel tegenkomen. Een andere merkwaardigheid, die U in deze slotaflevering zult aantreffen, is een aparte nummering voor een aantal percelen "onder de polder". Deze behoren in feite toch tot het "hoogland" van Woensdrecht, doch die toen een no. van "Het Zuydland droegen.

Aanvankelijk hadden wij hier geen verklaring voor, totdat de hand kon worden gelegd op een kaart, die de oude doorloop/uitloop van de Schenkeldijk aangaf (1).

Hieruit blijkt, dat deze dijk voor de doorbraak bij het Marktje (de Weel) verder doorliep dan nu het geval is.

Een afdruk van dit kaartje is in deze aflevering weergegeven en de lezer zal bemerken, dat de dijk voorheen haast de Onderstal raakte. Hierdoor lagen enige zand/randpercelen min of meer binnendijks en mede daardoor een poldernummer kregen. De betreffende liggen trouwens zeer laag en tegen de "loop", die op de polder uitgeeft.

### HOE IS DEZE SITUATIE EIGENLIJK ONTSTAAN ?

Alle voor 1585 ingedijkte polders zijn in hoofdzaak tengevolge van de overstromingen, die meeste tussen 1530-1570, en enkele door moedwillige vernieling van de dijken door de 80-jarige oorlog verloren

Na de vrede van Munster in 1648 begon men weer in te dijken. In 1651 (2) het Neerland van Woensdrecht bestaande uit het Zuydland (Zuidpolder) en het Noordland.

Even daarna in 1652 (3) de Noordpolder van Ossendrecht gemeen met het Hoogerheidense Laag. In 1653 brak de gemeene dijk al door. Deze kreeg in 1657 zijn herstel doch de Schenkeldijk kreeg als separatiedijk een ander tracé en werd zwaarder.

Door de stormvloeden van 1683 ging het gewonnen gebied opnieuw verloren. De Schenkeldijk had mede schade geleden vooral bij de uitloop tegen het "Hoogland" en was daar dan ook doorgebroken. De thans jammer genoeg verdwenen "Weel" was daar een gevolg van.

Na de herindijking in 1685 (4) met zwaardere dijken van de Noordpolder en de Zuydpolder (Zuydland) dan gemeen met de oude Hinkelenoordpolder, bleef het Noordland van Woensdrecht tot 1728 oningedijkt. In die tussentijd was de dijk vanaf het huidige café Non Plus Ultra, over zijn gehele lengte "Zeedijk". Deze Zeedijk sloot in 1685 het Zuydland van het Noordland af. Van dit laatste gebied werd bij de herindijking in 1728 de oude fundatie van 1651 verlaten. De nieuwe dijk werd naar het oosten teruggelegd en de toen ontstane polder werd, als het verkleinde "Noordland", Prins Karelpolder. Zo ontstonden de situaties die wij nu nog kennen.

Alles bij elkaar een verklaring voor een perceelsnummering met een interessante geschiedkundige achtergrond.

Al wat men trouwens op goede gronden over de geschiedenis schrijft, is voor de liefhebber interessant. Daarom hopen wij dat ook het laatste deel van deze inventarisatie de lezer zal weten te boeien.

182. Adriaen Looyen. (5)

Een perceel zaayland genaemt 'de lange braak'.

Groot in het geheel 1G207R hier aff 107R in no.126, rest 1G108R.



Noord : Pr. Carels polder.  
Oost : Nrs. 181, 178, 177, 176 en 175.  
Zuyd : Een halven weg.  
West : No. 183.  
  
Modo : Zie nr. 68 en 179.

182. In 1760 op naam van Arnoldus Dollemans, groot 207R. (6)  
De lange braak.

Het toponiem "Braak" is reeds eerder behandeld.  
Als men op de kaartjes kijkt van de vorige afleveringen, zal men bemerken, dat dit de eerste lange kavel is, die vanaf de Rijdenzandeweg doorloopt tot aan Prins Karels polder. Verder is uit de algehele tekst uit het Cynsboek van 1760 op te maken, dat de Rijdenzandeweg voor elk  $\frac{1}{2}$  van de aanpalende eigenaren was.

183. De Wed. Adriaen Muts.

Een perceel Bosch en land genaemt "Den Hollenwegh" groot in het geheel 2G264R, in den polder (in no. 127) rest dus 2G54R (zie onder no. 102, i.v.n. belast).

Noord : Pr. C. polder.  
Oost : no. 182.  
Zuyd : Eenen halven weg.  
West : Den Hollenweg van Anth. Willemse in no. 184.  
Modo : Hendrina en Theodorus Joh's Eymberts, zie 35.  
Modo : Anna Cornelis Speek, zie podr. 19 mrt.1790.  
Getrouwd met Jacobus van der Moer.

183. In 1760 eveneens op naam van de Weduwe Adriaen Muts.  
Groot 2G264R.

Den Hollenwegh.

Dit wegje is qua ligging en uitzicht heden nog niet veranderd. Het is namelijk het "straatje", dat naar de beuizing van de Wed. Jan. Jansen voert. "Hol" ligt het

noe steeds tussen de hogere akkers.

184. Anthonie Willemse.

Een perceel zaayland met den Hollenweg hieronder, groot in het geheel 4G219R hieronder 1G en 76 R in den polder in no. 128 rest dus groot 3G143R.

Noord : Pr. C. polder.  
Oost : no. 183.  
Zuyd : Eenen halven weg.  
West : No. 185.

184. Jan Bogaerts erfgenamen in 1760, 4G219R " Met de Hollewegh".

185. Cornelis van Velthoven.

Een meet zaay- en weyland, groot in het geheel 1G112R hieronder in den polder in no. 129, 98 roeden. Rest dus groot eenG-14R (zie no. 45 i.v.m. belastingen).

Noord : Pr. C. polder.  
Oost : no. 184.  
Zuyd : Een halven weg.  
West : no. 186.  
Modo : Bij koop den secretaris Joh. B. Morin, zie opdr. 6 apr. 1787.  
Modo : Joh's Baptista Vissers, zie opdr. 32 jan.1790.

185. Dit perceel was in 1760 eveneens in het bezit van Cornelis van Velthoven, groot 1G112R.

186. De wed. Adriaen Muts.

Een meet zaay- en weyland. Groot in het geheel 1G221R, in den polder onder no. 130. Rest dus groot 1G100R (zie nr. 102, i.v.m. belast).

Noord : Pr. C. polder.

Oost : no. 185.

Zuyd : Eenen halven weg.

West : no. 187.

Modo : Hendrina en Theodorus Joh's Eymbouts, zie 35.

Modo : Anna Cornelia Speek bij koop, zie opdr.19 mrt.  
1790, getrouwd met Jacobus van der Moer.

186. In 1760 ook op naam van de Wed. Adriaen Muts, groot 1G221R. Met de vermelding, dit hoort bij den molen-  
acker.

187. Anthonie Willemse.

Een meet zaay- en weyland, groot in het geheel 1G159R,  
in den polder in no. 131, rest dus groot 2G60R.

Noord : den Waterloop.

Oost : no. 186.

Zuyd : eenen halven wegh.

West : no. 188.

187. Jan Bogaers in 1760. Groot 1G159R.

Verscheidene malen is als situatie "Den Waterloop" aan-  
gegeven. Dit is de loop tussen Prins Karels-  
polder en het Hoogland. De onderste rand van de zandgrond was zgn.  
die bij hoge waterstand onderliep. Men rekende hem daar-  
om indertijd tot de polder. Omdat dit in feite niet zo  
was, hebben wij deze grond bij de zandgrond gelaten (A.P.)

188. Maghiel Speek.

Een meet zaay- en weyland groot in het geheel 1G191R,  
hieronder 115 R in den polder in no. 132. Rest dus groot  
1G76R.

Noord : den waterloop van Pr. C. polder.

Oost : no. 187.

West : no. 189.

Zuyd : een halven weg.

Modo : Joseph Adriaensen.

188. Den dorps Arme van Woensdrecht en het gilde St. Bastiaan  
aldaar.

Een meet zaay en weyland.

Noord : den waterloop van Pr. C. polder.

Oost : no. 188.

Zuyd : Eenen halven weg.

West : no. 190.

Groot in het geheel 1G203R hieronder 96R in den polder,  
in no. 133 rest dus groot 1G107R.

189. In 1760, Het Gilt en den Armen, groot 1G103R, ieder voor  
 $\frac{1}{2}$ . Met het "Gilt" bedoelde men hetzelfde als in 1722, nl.  
het Gilde St. Bastiaan. Dit is identiek aan het huidige  
gilde St. Sebastiaan. "De armen" is den dorpsarme".

190. Den Hooged Welgeb. Heer Coll. Leonardus de Jongh.

Een perceel zaay- en weyland.

Groot 3G213R in het geheel hieronder 241R in de Pr. C.  
polder ( in no. 134 ) rest dus 2G272R.

Noord : den waterloop v. Pr. C. polder.

Oost : no. 189.

Zuyd : Een halven weg.

West : no. 191.

Modo : Bij deling aan Jongvrouwe Anna Elisabeth  
Geertruy Daelnis de Bourouil.

190. Mevrouw van Raemsdonck in 1760, groot 3G213R.

Den hooged welgeb. Heer Coll. Leonardus de J. moet van  
behoorlijke komaf geweest zijn. De latere eigenaresse  
de "Jongvrouwe" doet niet voor hem onder.

191. Gerrit van Putten.

Een meet zaay- en weyland in het geheel groot 1G66R.

Noord : den waterloop van Pr. C. polder.  
Oost : no. 190.  
Zuyd : Eenen halven wegh.  
West : den Molenbergh en no. 192 hieraf 82R in Pr.  
C. polder in no. 135 rest dus 284R.  
Modo : Willem van Putte bij koop 26 - 5 - 1779.  
Modo : Gerrit van Putte, testamento 28 - 7 - 1797.  
Modo : Bij koop Cornelis Montree, zie opdr. 11 jan.  
1808.

191. In 1790 ook op naam van Geert van Putte, groot 1G66R

192. Adriaen Stoffels.

Een meet zaay- en weyland groot in het geheel 1G60R,  
hieronder 81R in Pr. Ca. polder in no. 136 - Rest dus  
groot 279R.

Noord : den waterloop v. Pr. C. polder.  
Oost : no. 191.  
Zuyd : no. 194.  
West : no. 193.  
Modo : Jan Adriaensen bij testament 23 - 7 - 1793.  
Modo : Jan Dingemans in huwelijk met de wed. Adria-  
aensen. (Zie 74 en 75 i.v.m. belast).

192. Adriaen Stoffels, eveneens in 1760. Groot 1G60R.

193. Den dorps arme van Woensdregt.

Een meet zaay- en weyland in het geheel 1G118R hieron-  
der 151 R in Pr. C. polder in no. 137. Rest dus groot  
267R.

Noord : den waterloop v. Pr. C. polder.  
Oost : no. 192, Zuyd 194, West 195.

193. In 1760 eveneens " Den Armen ". Groot 1G118R.

194. Maghiel Speek. Den Molenbergh.  
Uytgegeven tot wederoproepens is groot 197R.  
Noord : no. 193 en 192.  
Oost : no. 191.  
Zuyd : Een halven weg.  
West : no. 195.  
Modo : Joseph Adrianesen.  
(Zie belast op no. 130).
194. Wijnant Nuyts in 1760, genaemt Den Moolenbergh.  
Groot 197R.  
den Moolenbergh.  
Inderdaad " Den Moolenbergh " als in de aanhef van deze aflevering aangegeven en de oudste situering van een molen in Woensdrecht die ons bekend is (7) Deze molen, noch de genoemde molenakker, hebben iets van doen met de akkers en de molen van Jac. de Jongh, die van veel latere datum was.
195. Christiaen van Doorn.  
Parceel zaay- en weyland groot 2G178R hieronder 236R in Pr. C. polder in no.138 rest dus 1G242R.  
Noord : den waterloop van voorste polder.  
Zuyd : een halven weg.  
West : 196.  
Oost : 193 en 194.  
Modo : Dezels weduwe.  
Modo : Joseph Brill bij koop 14 dec. 1787.  
Modo : Dionisius vd. Moer bij koop 3 apr. 1802.  
(Zie 32 i.v.m. belast).
195. Jan van Dort dum suis in 1760. Groot 2G-178R.
196. De wed. Adriaen Muts.  
Parceel zaay- en weyland groot 2G158R hieronder 222R in Pr. C. polder in 139 rest dus 1G236R.

Noord : Pr. C. polder.  
Oost : no. 195.  
Zuyd : Eenen halven weg.  
West : no. 197.  
Modo : De Heer Doct. Jacobus Muts, zie no. 116.  
Modo : Jan Migielsen bij koop 29 april. 1802.

196. Ook in 1760 op naam van de Wed. Adriaen Muts. Groot 2G158R.

197. De Wed. Jan Smits.

Zaay- en weyland groot 1G201R, hieronder 151R in Pr. C. polder in no. 140 rest dus 1G50R.

Noord : de Pr. C. polder.  
Oost : no. 196.  
Zuyd : Eenen halven weg teegens het kerkhoff.  
West : no. 198.  
Modo : Gabriel Swagemakers bij coop. 20-2-1781.

197. In 1760 Jan Smits. Groot 1G201R.

Teegens het kerkhoff.

Dit heeft geen andere betekenis dan dat aan de overzijde van de Molenweg/Rijzendeweg het N.H.kerkhof was en nog is gelegen. Indertijd zijn hier ook R.K. overledenen begraven (7a).

198. Adriaen Looyen.

Een hoekig stuk zaay<sup>2</sup> en weyland groot in het geheel 4G140R, hieronder 170R in den polder in no. 141. Rest dus 3G270R.

Noord : den Pr. C. polder.  
Oost : 197.  
Zuyd : Een halven weg teegens het kerkhoff.  
West en Zuyd : no. 199.  
Modo : Zie no. 68.

198. Arnoldus Dollemans in 1760, Groot 4G140R.  
Een van de grootste kavels in dit gebied. Op dit terrein en dat van het volgende perceel no. 199 is vrij recent grond afgegraven. Hierbij zijn vondsten gedaan uit de 7e t/m 9e eeuw.
199. Geert Lijs.  
Parceel zaay- en weyland genaemt " De Beurse " groot 3G270R. Hieruyt 70R hier navolgende, blijft dus 3G270R 101R aan B. Prins = 3G99R.  
Noord en Oost : no. 189.  
Zuyd nrs. 200 en 201 en het volgende in no. 199.  
West : den weg na den polder.  
Hieruit bij koop aan Schipper Barent Prins 7-4-1790.  
Modo : Adr. Looyen 14 oct. 1798.
199. In 1760 van de wed. Matthijs Pijnen. Groot 3G-270R, genaemt de Borse.  
De Borse.  
Een oud toponiem van voor de 80-jarige oorlog. Pastoor J.B. Krüger maakt er melding van in zijn geschriften(8)  
Verklaring: Beurse, Beurs, Bors, Borse.  
Zinspeling van Krüger op graanbeurs = verhandelplaats van graan. Dit begrip is sinds de 16e eeuw in gebruik(9).  
Mogelijke betekenis is ook geldzak, zak of uitzak, d.w.z. afhelling van het perceel naar de polder en de dorpsstraat
- 199<sup>2</sup> Barent Prins (schipper)  
101R aan de Westzijde.  
Modo : Adriaen Looyen.  
f. 1.500,-- à 4½ 's jaars meede onder verband van de daarop gestelde H....r, ten behoeve van den secret.  
J.B. Morin, volgens scheepskennisse in dato 17 sept.1791.
- 199 Ook dit perceel hoorde in 1760 bij no.199, wed. Matthijs Pijnen.  
Barent Prins.



Waarschijnlijk een van de laatste vele schippers, die Woensdrecht in vroeger dagen rijk is geweest.

199.<sup>1</sup>

Antonie de Rijk. Eenen huisinge hof en erve.

Noord en Oost het vorig perceel. Zuyd-Oost: no. 200.

Zuyd/West de straet of weg na den polder. Groot 70R.

Modo / Pieter Jan Montree.

f.150,- en 4P 's jaers tbv. Willem van Putte, volgens Scheepene schuldbrieve in dato 25-4-1969.

f.160,- ten intrest en behoefte als bove 10 juli 1772.

200.

Adriaen Neefs wed.

Een reepje weiland groot 108R.

Noord/West : no. 199.

Noord/Oost : no. 198.

Zuyd/Oost : Eenen halven weg.

Zuyd/West : no. 201

Modo : Jacobus van den Boom bij koop 2-10-1775.

f 80,- na rato 5 pond 's jaers t.b.v. secretaris J.B.

Morin volgens scheepskennisse van den 11 okt. 1775 afgelost. Hem met de kooppingen tot f.118,- = 16 à 4P.

's jaers, volgens de opdr. van den 10 febr. 1775 t.b.v. de verkoopster nu Jacoba Neefs.

200.

Adriaen Neefs in 1760.

Groot 108R.

202.

De Wed. Adriaen Neefs.

Een huising hoff en erve, groot 44R.

Noord/Oost : no. 199.

Zuyd/Oost : no. 201.

Zuyd/West : de straat.

Modo : Cornelis Huygens als in huwelijk hebbende Jacoba Neefs, die een dogter en eeniege erfgenaam is van wijle haare moeder de Wed. Adriaen Neefs.

Modo : Bij koop Hendrik Janssen 4-6-1790.

201. De Wed. Willem Perdaams.  
Eenen huisinge hoff en erve genaemt " Het Moolentje ",  
groot 42R, (Tevens Herberg)  
Noord/West : no.200.  
Zuyd/Oost : een halven weg.  
Zuyd/West : Dorpsstraate.  
Modo : Bij koop Cornelis van Caam 26 maart (Zie 121,  
i.v.m. belast).
201. Adriaen Neefs, Huysje in 1760. Groot 42R  
Het Moolentje.  
Een zeer toepasselijke naam voor een herberg in 1772.  
Ze was immers gelegen aan de Dorpsstraat hoek Molen-  
straat. Deze ontleende zijn naam aan de toen niet meer  
bestaande molen. Ter plekke woont nu de Weduwe A. Wie-  
rickx-Suykerbuyk.
202. De Wed. Adriaen Neefs.  
Een huising hoff en erve, groot 44R.  
Noord/Oost : no. 199.  
Zuyd/Oost : no. 201.  
Zuyd/West : de straat.  
Modo : Cornelis Huygens als in huwelijkshebbende Jacoba  
Neefs, die een dogter en eeniege erfgenaam is van  
wijle haare moeder de Wed. Adriaen Neefs.  
Modo : Bij koop Hendrik Janssen 4-6-1790.
202. Adriaen Neefs huysjen en hoff in 1760. Groot 44 R

Na de inventarisatie van de percelen, die onder het "Hoogland van Woensdrecht" horen, vervolgen we met de resterende gemengde zandgronden onder "de polder" Hierbij liggen de zgn. "Gemeente Weijden de nos. 67-60 in de Noordpolder/Hoogerheijdense Laag".  
Ze behoorden in feite tot de heerlijkheid Woensdrecht doch vormden na de heraanleg van de Schenkeldijk in 1657 een twistpunt tussen de Heer v. Hoogerheide en de Heer Van Bergen, alhoewel deze zaak in

in feite toch al was geregeld (10).

Verschillende heren van Hoogerheide stonden als inhalig te boek en dit dus waarschijnlijk niet ten onrechte.

Het is dan ook daarom, dat de Heer van Bergen /Woensdrecht ze ten slotte in 1761 "uitkocht", waardoor ook Hoogerheide onder "Bergen" kwam.

57. 58. 59. 60.      De Gemeente Weijden.      Den Onderstal ten lage.

Alle gemeenten te samen groot 36 gemeten 160 Roeden.

De Doorluchtigen Huyse van Bergen.

Noord/West : den dijk van 't suitland (Schenkeldijk).

Noord/Oost : Jan Meewis (Ten hooge) en den waterganck.

Zuid            : den waterganck (gebied van de oude weel).

NOOT:

Verpondingen zijn vastgelegd in 1694 op f.25 en bedragen bij deze nog evenveel (SIC).

Modo : Den Bataafschen Republiek Transactie 23-2-1801.

57-60.

In 1760-4G-84R van den Heer van Hoogerheiden. 32G-76R van de Heer van Bergen.

Gemeente Weijden.

Deze in belangrijk grote mate, zoals aangegeven, van de Heer v. Bergen, die na <sup>†</sup> 1500 ook Heer van Woensdrecht was.

Gemeente Weijden waren veelal ook gemene weideplaatsen, waarop men gemeenschappelijk kon weiden. Uiteraard tegen betaling.

61. Den Dorpsarme van Woensdrecht.      Onderstal ten lage.

Een perceel weijde met een reepje ten hoogte groot 1G150R.

Oost : Het volgende.

Zuyd : den waterloop (Kil) de limietscheijding ten Hoogerheide.

West : de waterganck tegens de Gemeente Wijden 57 t/m 60.

Noord : Den snapberck no. 63 (Abije van Tongerlo).

61. In 1760 insgelijks : "Den Armen".

Groot 1G150R.

62. Een perceel weijde.      Onderstal ten lage.      Jan Meewis.

Een perceel weijde "met hoog en een weg hier aanhorend tot

gebruik van no. 61 (dorpsarme) groot 1G50R.

Noord : den snapbercq.

Noord/oost : den weg Onderstalweg.

Zuid en West : den waterloop (Kil) d.i. de limietscheijdinge tegen Hoogerheide.

Noot: Modo : Maghiel Speeck op dr. dd. 3-4-1783.

,, : Deselvens kinderen.

,, : Bernardus Meijs ? in huwelijk met de wed. Adr. Dons.

62. In 1760 Pieter Voormaat. Groot 2G-50R.

63. Onderstal ten laage. de Snapberch.

Een perceel weijde genaemt " den Snapberch " met een gedeelte ten hooge, groot 7G70R " De Abdije v. Tongerlo ".

Noord : Nr. 65 de erfgenamen Hendrick Oerlemans.

Noord/Oost : de weg (Onderstalweg).

Zuyd : Jan Meeuwis met no. 62 en den Arme no. 61.

West : Nrd. West - den Waterganck.

Noot: Modo: de Bataafschen Republiek resolutie 7 febr. 1804.

Zie resolutieboek gemeente folio 155.

Modo: Overboeking Koninkrijk Holland mei 1809, 5 aug.1809.

Modo: Keizerrijk Frankrijk 27 dec. 1809.

63. In 1760. den Snabberch. De Heeren van Tongerlo, groot 7G70R.

Snabberch.

Een toponiem van vroege datum verwant aan Snip en Snep.

In het Oost Saksisch/Oud Hoogduits, Oud Noors als resp. Sneppa, Snepfo, Snipia.

Meestal bedoeld als puntig, snavel e.d. Kan ook de berg zijn, waarop veelvuldig snippen vertoefden.

Het was namelijk destijds een berg (je).

64. Onderstal ten laage. Zuidelijk deel van een perceel weijden.

Het zuidelijke deel of helft van een perceel wijden, groot 1G-27R. Jan Meeuwis.

Noord : Adriaan Stoffels no. 64. (andere helft).

Oost en Zuyd : den Waterganck.

Zuyd en West nr. 110 ten hooge en laage.

64. Jan Meeuwis eveneens in 1760. Groot 1G27R.

64<sup>1</sup> Onderstal ten laage. Noordelijk deel van een perceel Meede  
(Weijde)

Het noordelijk deel van een perceel meede (weijde) groot 1G-  
27R Adriaen Stoffels.

Noord 109 : ten hooge, erfg. wijlen den heere Johan Wouters.

Oost : de Waterganck.

Zuid : Jan Meeuwis met de andere helft.

West : 110 ten hooge Jan Meeuwissen " Den Braeck ".

NOOT: Modo : Jan Adriaenssen opdr. dd. 23 juli 1793.

Modo : Jan Dingemans uit huwelijk wed. J. Adriaenssen.

64<sup>1</sup> Adriaen Stoffels ook in 1760, groot 1G27R.

65. Onderstal ten laage. Zuydelijke helft van een perceel weijden.

Zuydelijke helft van een perceel weijde met een gedeelte ten  
hooge groot 250 roeden. Erfgen. Hendrick Oerlemans.

Noord : de Wed. Adriaan Muts no. 65 volgende helft.

Noord/Oost : den weg (Onderstal).

Zuyd : Den Snapberch nr. 63 ten laage.

West : Den Waterganck.

NOOT: Modo : Bij uytcoop aan Anna en Jasper Oerlemans.

Modo : Bij afsterven Anna aan Jasper alleen

Modo : Pieter Kouwenbergh bij coop. 10 Dec. 1788.

65. In 1760 ook op naam van de erfgenamen Hendrick Oerlemans, groot  
250 R.

65<sup>1</sup>. Den Onderstal ten laage. Noord oostelijk deel van een perceel  
weijde

Noordoostelijk deel van een perceel weijde, groot 250 roeden, wed.  
Adr. Muts.

Noord no. 66 Willem Smits.  
Noord no. 67 Willem vd. Putte.  
Noord/Oost : den onderstalweg.  
Zuid : 65<sup>1</sup> Jan Meeuwis.  
NOOT: Modo: Hendrina en Theodorus Joh. Fymberts. Zie no. 35.  
Modo: bij coop Pieter Couwenbergh, zie opd. 22 nov.  
1789.

65<sup>1</sup>. De Wed. Adriaen Muuts ook in 1760. Groot 250R.

66. Den onderstal ten laage, een parceel weijde.  
Een parceel weijde, gr. 3G122R Willem Smits.  
Noord en Noord/Oost no. 67 Willem vd. Putte.  
Zuid 65<sup>2</sup> Wed. Adr. Muts.  
West : den Waterganck.

66. Willem Smits ook in 1760, parceel groot 3G122R.

67. Onderstal ten laage, een parceel Weijde.  
Een parceel weijde met 1 gemeten hoger tesamen groot 2G127R.  
Willem vd. Putte.  
Noord : nr. 67 Adriaan Looyen.  
Noord/Oost : de Onderstalweg.  
Zuid : In het puntgedeelte no. 65, Wed. Adr. Muts.  
Zuid/West : No. 66 Willem Smits.  
West : den Waterganck.

67. In 1760 op naam van Cornelis Michilsen, groot 2G147R.

68. Onderstal ten lage. Een parceel weijden.  
Een parceel weijden groot 121 roeden ten hoogte tesaamen groot  
2 gemeten  
Adriaen Looyen.  
Noord : nr. 111 ten hooge erfgen. Weled. Heer Joh. Wouters.  
Oost : de wegh (onderstal)  
Zuid : nr. 67, Willem vd. Putte.  
West : den Waterganck.  
NOOT: Magdalena v. Mechelen wed. van Adr. Looyen, daarna of

gelijktijdig Jan Looyen.

Modo : Anna Cornelia Looyen, gehuwd met Jan van Gansen, Adriana Looyen, Adriaan Looyen, Anna Maria Thijssen, nagelaten dochter van Maria Elisabeth Looyen en huwelijk verwekt met Pieter Thijssen.

Modo : Bij caveling aan Jan Looyen zie hierboven.

68. In 1760 ook ten name van Adriaen van Loyen, groot 2G.

69. Einde van de onderstal ten laage. Een perceel weijde.

Een perceel weijde groot 2G234R de erfgen. de Heer Joh. Wouters.

Noord : Nr. 107 eigenaar als dezen.

Oost : Nr. 111 eigenaar als dezen.

Zuid : Nr. 68 Adr. Looyen.

West : de Waterganck.

69. In 1760 op naam van Dhr. Johan Wouters, groot 2G234R.

Op beide kaarten en in de leggers van 1772 en 1760 zit er waarschijnlijk een fout in de meting en daardoor ook in de beschrijving. Dit perceel is nl. te groot in verhouding tot de opgegeven maat. De originele tekst is echter aangehouden. AP.

Hiermede zijn alle percelen vlgs. de gegevens van 1760 en 1772 afzonderlijk en met de naam van de eigenaar genoemd.

Voor de vermelde veldnamen is getracht een verklaring te vinden.

Iets, waarin we als zovele, zelfs professionele toponymisten waarschijnlijk maar gedeeltelijk zijn geslaagd. Maar in de toponymie bestaan geen absolute zekerheden.

Om de lezer een beter beeld te verschaffen ten aanzien van het gehele grondbezit per eigenaar, ten "Hoge" hebben we voor de genoemde perioden een cumulatie per eigenaar gemaakt. Deze geven alleszins een beter totaalindruk dan de individuele gevallen. De hieraan verbonden conclusies zult U vinden in het slot van dit artikel

INDEX VAN EIGENAREN VAN GRONDEN  
BETREFFENDE HET "HOOGLAND" VAN  
WOENSDRECHT VOLGENS DE OPGAVEN  
VAN HET CIJNSBOEK 1760.  
ACHTER DE NAMEN STAAT HUN TOTAAL  
AAN OPPERVLAKTE? GEMETEN MET DE  
" BLOYSE ROEDE ".

Het gemet á 300 Roeden, dit is :  
+ 0,4 H.A.

---

1. Dhr. Adriaen Bakx	78 082R
2. Gilt Sint Bastiaan	-- 252
3. Heer van Bergen	32 076
4. Jan vd. Bergh	-- 280
5. Han Bogaerts	145 153
6. Jan Bogaerts erfgen.	4 219
7. Jan Brooymans	52 088
8. Willem Brooymans	23 077
9. Laurijs Buermans	-- 106
10. Wouter Cornelisse	1 028
11. Hendrick Dingemans	3 080
12. Arnoldus Dollemans	6 047
13. Dorpsarme van Woensdrecht	20 221
14. Jan van Dort	19 115
15. Jan en Marijnis van Dort	50 243
16. Marijnis van Dort	2 213
17. Pieter Francken	7 166
18. Hendrick Feijen	-- 100
19. Cornelis de Graauw	2 157
20. Cornelis Hector	11 052
21. Heer van Hoogerheijden	9 104
22. Cristiaan Janse	22 85
23. Adriaen Looyen	18 185
24. Geert Leijs	168



25. Wed. Gillis de Maayer	-- 040R
26. Mattheijs Meesters	54 120
27. Jan Meeuwis	1 122
28. Cornelis Michilsen	2 127
29. Cornelis Musters	0 070
30. Wed. Adriaen Muts	185 022
31. Pieter Nuyten	0 035
32. Adriaen Neefs	1 046
33. Wijnant Nuyts	6 261
34. Hendrick Oerlemans	0 250
35. Hendrick Paridaens	1 280
36. Willem Paridaens	1 011
37. Capitein Petersen	19 026
38. Wed. Jan Pieters	0 030
39. Anthonie de Prolez	19 025
40. Gerrit vd. Putte	11 067
41. Wed. Mattheijs Hendrickx Peijnen	57 195
42. Mevr. van Raemsdonck	5 157
43. Anthonie Roels	68 200
44. Kndr. J.A. Raets	4 098
45. Matthijs Silver	0 087
46. Kndr. Merten Schom	0 148
47. Den Schoolhuijs	0 185
48. Jan Smits	52 078
49. Wed. Jan Smits	1 084
50. Willem Smits	3 122
51. Wed. en kndr. Pieter Sloven	10 146
52. Pieter Snakken	5 100
53. Wed. Pieter Snakken ( identiek wed. P. Sloven )	2 170
54. Adriaen Stoffels	43 186
55. Abdij van Tongerlo	7 070
56. Cornelis van Velthoven	3 012
57. Jan van Velthoven	0 028
58. Siardus van Velthoven	0 050
59. Hendrick Verboom	0 080
60. Jan Verdonck	12 265
61. Pieter Voormaat	7 003
62. Jacobus de Vos	0 060

63. Anthonie Weerts	14 146 .
64. Jan Willems	0 049
65. Johan Wouters	<u>16 206</u>
Het totaal der gronden in 1760	1137G054 Roeden

De grootste eigenaar in oppervlakte is de Wed. Adr. Muts met 185 gemenen en 22 roeden.

De kleinste eigenaar naar oppervlakte Jan van Velthoven met 28 roeden.  
Het gemiddelde per eigenaar: 17 G en 148 R.

INDEX VAN DE TOESTAND NAAR HET PONTBOEK VAN WOENSDRECHT  
1772.

1. Dhr. Adriaen Backx	78G 082R
2. Gilt Sint Bastiaan	0 252
3. Heer van Bergen	37 285
4. Jan v.d. Bergh	0 280
5. Dielis Bogaerts	2 157
6. Wouter Bogaerts	0 060
7. Wed. v.d. Weled. Hr. Carel van Bommel	49 055
8. Anthonie de Booy	0 180
9. Jan Broos	0 168
10. Arnoldus Brooijmans	0 148
11. Cornelis Brooijmans	23 77
12. Jacobus Brooijmans	52 158
13. Laureijs Buremans	0 166
14. Wed. Pieter Charton	0 050
15. Adriaen Dielen	8 006
16. Adriaen Dons	2 200
17. Cristiaan v. Dooren	70 058
18. Dorpsarme van Woensdrecht	18 179
19. Pieter Francken	7 --
20. Hendrick Feijen	0 100
21. Willem Guns	0 050
22. Jan Gijsen	0 087
23. Jacobus Huijbrechts	4 128
24. Wed. Christiaan Janse	22 085

25. Jacobus Janse	0	160
26. Dhr. Leonardus de Jongh	5	157
27. Pieter de Jongh	15	176
28. Paulus Ketelaers	0	096
29. Huybrecht Kerstens	1	270
30. Adriaen Looyen	25	157
31. Geert Leijs	4	197
32. Wed. Gillis de Maayer	0	040
33. Jan Meeuwis	8	040
34. Cornelis Musters	0	070
35. Wed. Adriaen Muts	184	142
36. Wed. Adriaen Neefs	1	004
37. Pieter Nuyten	0	035
38. Joos Nuyts	0	052
39. Paulus Nuyts	0	070
40. Arnoldus (de) Nijs	0	070
41. Gerard Osenschreurders	1	028
42. Hendrick Oorlemans	0	250
43. Hendrick Paridaens	0	80
44. Wed. Willems Paridaens	0	172
45. Wed. Jan Pieters	0	030
46. Barent Prins	0	101
47. Gerrit vd. Putte	11	067
48. Willem vd. Putte	6	225
49. Christiaen vd. Riet	54	120
50. Anthonie Roels	68	200
51. Anthonie de Rijck	0	070
52. Den Schoolhuys	0	085
53. Jan Slove	2	003
54. Pieter Sloove	0	043
55. Wed. Jan Smits	2	285
56. Pieter Jansen Smits	1	043
57. Willem Smits	46	142
58. Wed. Pieter Snakken	19	229
59. Willem Snakken	42	042
60. Adriaen Stoffels	46	000
61. Pieter Swagemakers	66	190
62. Govert Testers	0	030

63. Marijnis Timmermans	0G 030R
64. Geert Timmermans	0 040
65. Abdij van Tongerlo	0 070
66. Cornelis van Velthoven	3 012
67. Jan van Velthoven	0 028
68. Siardus van Velthoven	0 050
69. Hendrick Verboom	0 080
70. Cornelis Verhulst	15 002
71. Adriaan Verreesen	0 100
72. Pieter Vorselmans	0 072
73. Jacobus de Vos	0 060
74. Anthonie Weerts	13 201
75. Dingeman Weerts	0 120
76. Jan Willems	0 049
77. Anthonie Willemse	42 040
78. Erfgen. Johan Wouters	15 154
Het totaal bedroeg in 1772:	<u>1110G 213R</u>

De grootste eigenaar in oppervlakte was andermaal Wed. Adriaen Muts met 184 gemeten en 142 roeden.

Jan van Velthoven nog steeds de kleinste met 28 roeden.

Het gemiddelde per eigenaar : 14 gemeten en 127 roeden.

Het valt op, dat het areaal tussen 1760 en 1772 wat is afgenomen.

Dit is te verklaren om dat na 1760, 2 percelen in het gebied van " Den Duyn " + 32 G zijn verlaten en destijds dus niet meer zijn opgenomen. Enige kleine uitgiften hebben dit niet kunnen kompenseren. Het aantal eigenaars is dan toegenomen meestal met kleine percelen. Deze zijn voornamelijk gebruikt om er arbeidershuisjes op te bouwen, gezien in die tijd de bevolking gestadig groeide.

Wat uit deze gegevens niet valt af te leiden, is:

- Het aantal inwoners van Woensdrecht, omdat niet alle inwoners bezit hadden.
- Of alle bezitters wel landbouwers waren, gezien velen niet tot de inwoners hoorden.
- Dat we alle gronden van de huurders/landbouwers, bezitters en alleen maar bezitters niet kennen.
- Wat de totaal bebouwde oppervlakte per boerenbedrijf was.

Dit in het licht van de in de Woensdrechtse polders gelegen kleigronden, die hierin niet verwerkt zijn.

Dit hebben wij niet kunnen doen, omdat wij de exacte gegevens over de Zuydpolder en Prins Karelpolder uit die tijd nog niet geheel voorhanden hebben.

Vooraf de dokumentatie wat betreft de ingelanden van Prins Karelpolder uit die periode is, voor zover deze nog bestaat, moeilijk te achterhalen. Mochten wij er in slagen voor beide polders tot een afgerond geheel te komen, dan zullen wij die gegevens graag met deze samenvoegen. Dit kan dan verhelderend werken t.o.v. het totale bezit en de totale oppervlakte.

Wel zijn we bij deze aan het eind gekomen van de verhandeling over zandgronden van Woensdrecht.

De familie Muts springt er in beide perioden als grootste bezitter uit. Een eerste maal treffen we deze familie aan in de legger van het in 1651-1652 ingedijkte Neerland van Woensdrecht (11).

Ook op een kaart met ingetekende eigenaren van het Neerland, komen zij voor (12). Zodat hier al duidelijk blijkt, dat de zandgronden niet hun enige bezittingen zijn geweest. Zij waren van protestantse huize, zoals zovele grootgrondbezitters uit die tijd (13). Ook Jan Bogaers Sr. had de nodige bezittingen. Hij bebouwde zijn grond zelf, wat uit diverse stukken blijkt.

Ook andere, katholieke, landbouwers hadden vrij grote bedrijven. Groot waren ook de bedrijven in Woensdrecht in verhouding tot vele " Kempendorpen ". Op verschillende boerderijen hield men veel inwonende " dienstboden " en " knechts ". Velen waren nog kinderen onder de 16 jaar (14).

Men had voor die tijd vrij veel paarden, wat uit de " omslagen " op de huishoudens en het vee duidelijk naar voren springt. (15)

Dit wijst andermaal met **aan zekerheid** grenzende waarschijnlijkheid, op het bebouwen van kleigronden, waardoor menig bedrijf dus toch wel groter zal zijn geweest dan uit deze inventarisatie blijkt.

De onvruchtbare gronden heeft men zo lang mogelijk gelaten voor wat ze waren. Het zou tot in de 19e eeuw duren voordat men het gebied " De Hei " thans onder Hoogerheide, zou ontginnen.

Bij vele autotochten leeft dit begrip voor het gebied ten oosten van

de Raadhuisstraat nog voort. Wat er tenslotte buiten de grond nog is gebleven zijn onze familienamen.

Menig lezer zal zijn familienaam en in vele gevallen de naam van zijn voorouders in deze inventarisatie zijn tegengekomen.

Al met al een deeltje uit de geschiedenis van Woensdrecht. Over een plaats, die veel aan haar voorbij heeft zien gaan en over een bevolking, die wel heeft gebogen, maar nooit is gebroken. Iets wat in feite alle " Brabanders " eigen is.

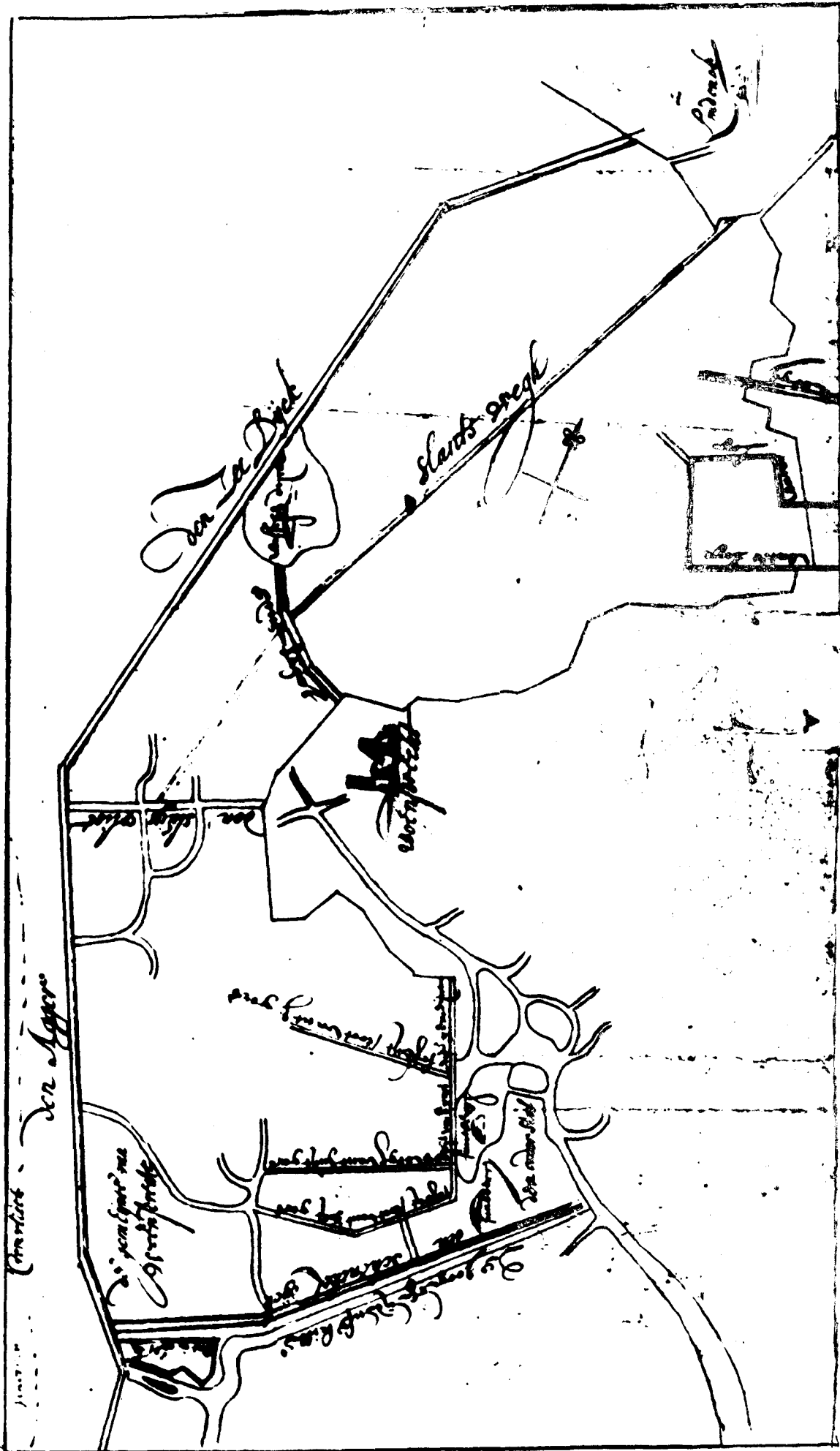
A. J. Pijnen.

J. v. Elzaker.

#### VERANTWOORDING.

1. Inv. no. 1572.2 Archief R.R. Gemeente-archief Bergen op Zoom.
2. Brochure "Schelde en Rijnverbonden" door W. A. van Ham.
3. Ibidem.
4. Ibidem.
5. Pont of Gaarboek 1772 door Adan Gemeente-archief Woensdrecht.
6. Inven. no. 1377 R.R. Cynsboek 1760 Wsd. door Adan G.A.B.
7. Kaart naar Jacob v. Deventer + 1540 van Rijksuniversiteit Eëiden,collectie Bodel Nijenhuis.
- 7a Inv.no, 582 Gemeente-archief Woensdrecht, rekening de N.H. Gemeente, Begravingen te Woensdrecht.
8. De Geschiedenis van het Bisdom Breda door J.B. Kruger 1858.
9. Middel Nederlands Woordenboek J. Verdam, den Haag 1932.
10. Inv.no. s RR 1601 en 1604 Archief R.R. G.A.B. Bergen op Zoom.
11. Inv.no. RR 1597 Legger ingelanden van het Neerland G.A.B. Bergen op Zoom.
12. Kaart van het Neerland copie van 1652 inv.no. 1572 G.A.B.
13. Lijst met lidmaten der Ned. Herv. Gemeente, Ossendrecht/Hinkel-oord/Hoogewerf en Woensdrecht, in het doopboek van de gemeente 1653-1772, Rijksarchief 's-Hertogenbosch.
14. Inventaris no. 356 Gemeente-archief Woensdrecht.  
Im. no. 582 (15) Gemeente-archief Woensdrecht rekening de N.H. Gemeente, Begravingen te Woensdrecht

A. Pijnen.

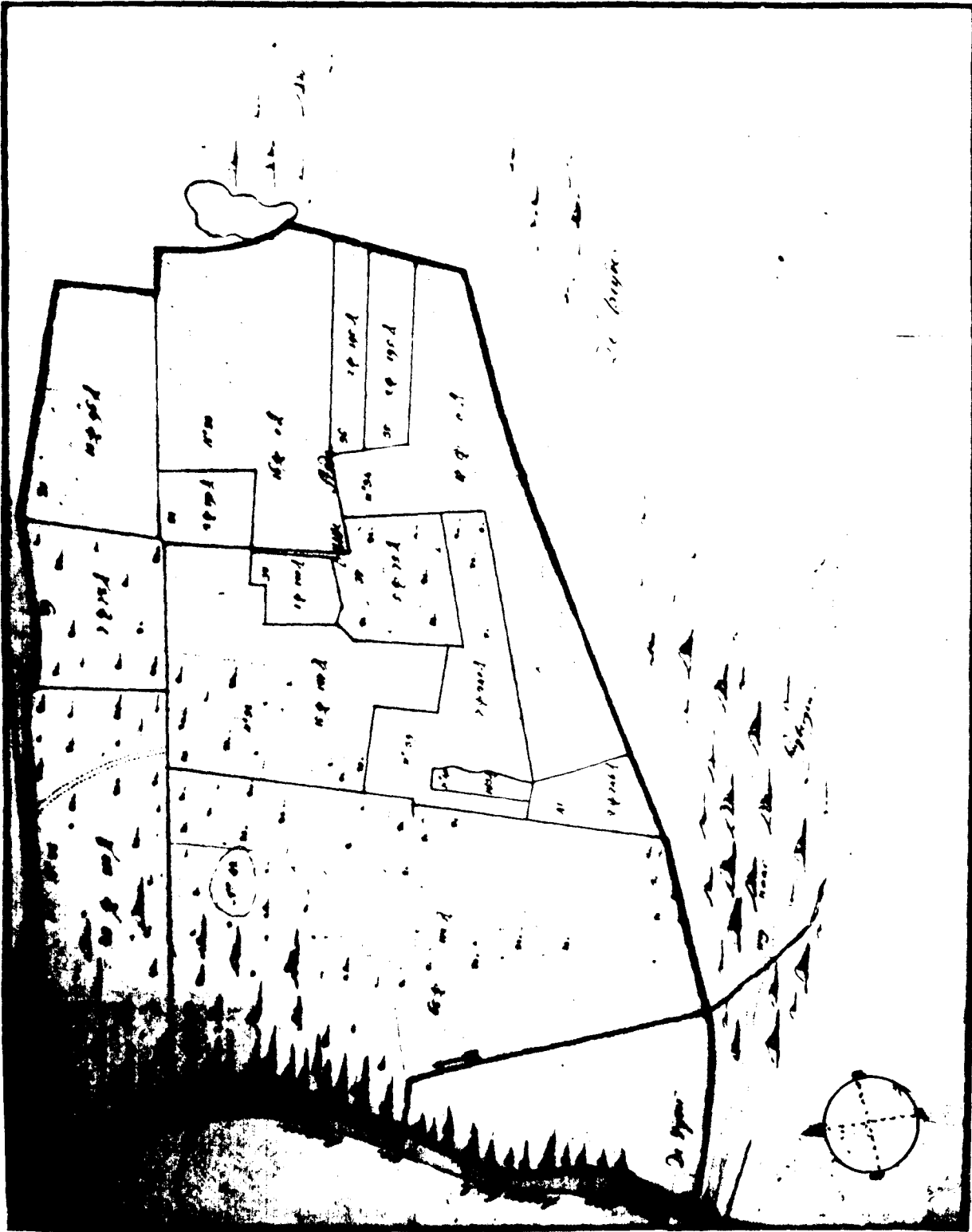


Getrouwe 18<sup>e</sup> eeuwse copie van de aanleg/tracé van de oorspronkelijke Schenkeldijk van 1651/1652 zie noot (1). Vergelijk dit met kaartje no. 8, dit is de bestaande, latere situatie in dato 1657 e.v.

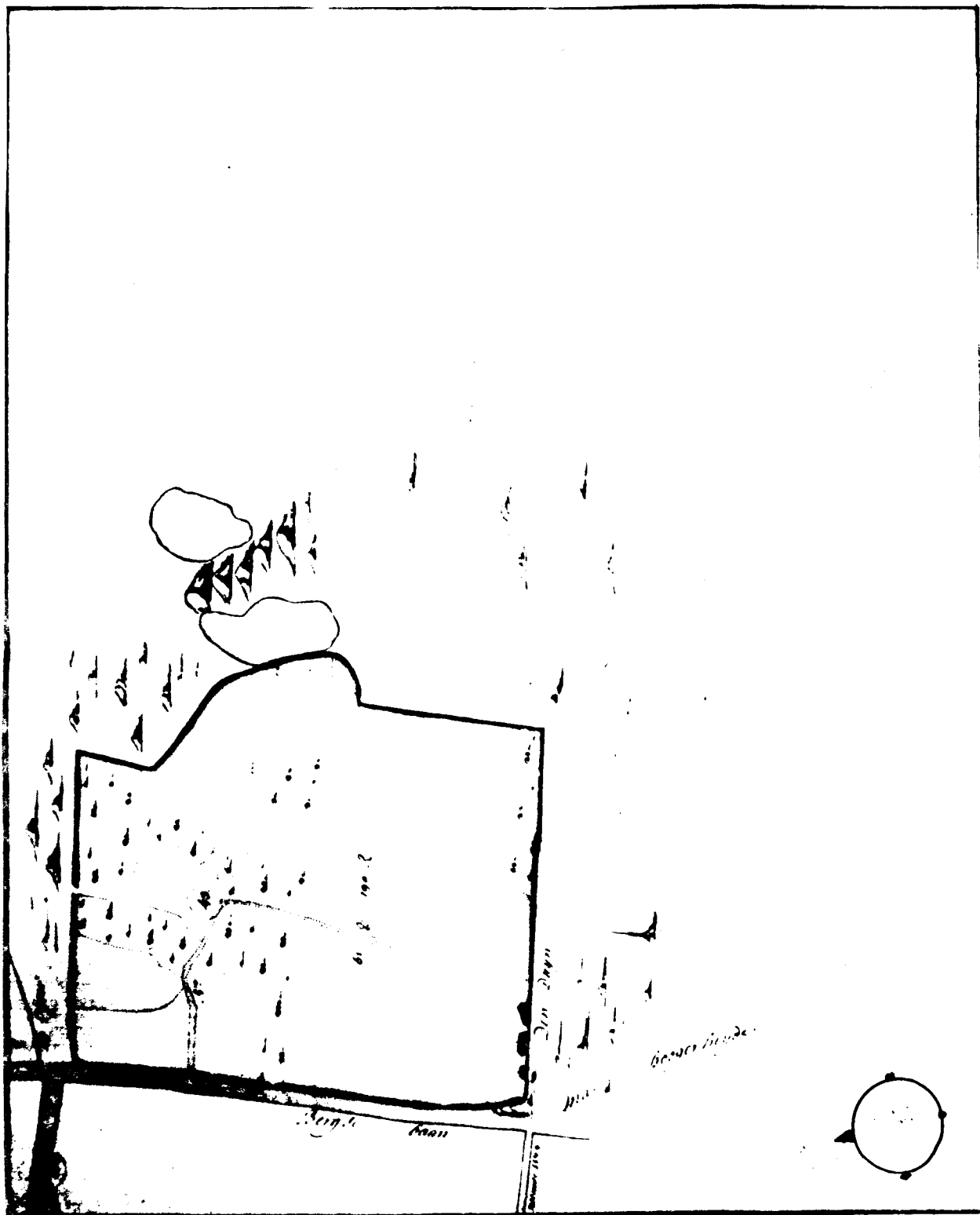


1. Woensdrecht, Noord/Oost, tussen Antwerpsestraatweg, Langen-  
n, en de Vinkenbergh.

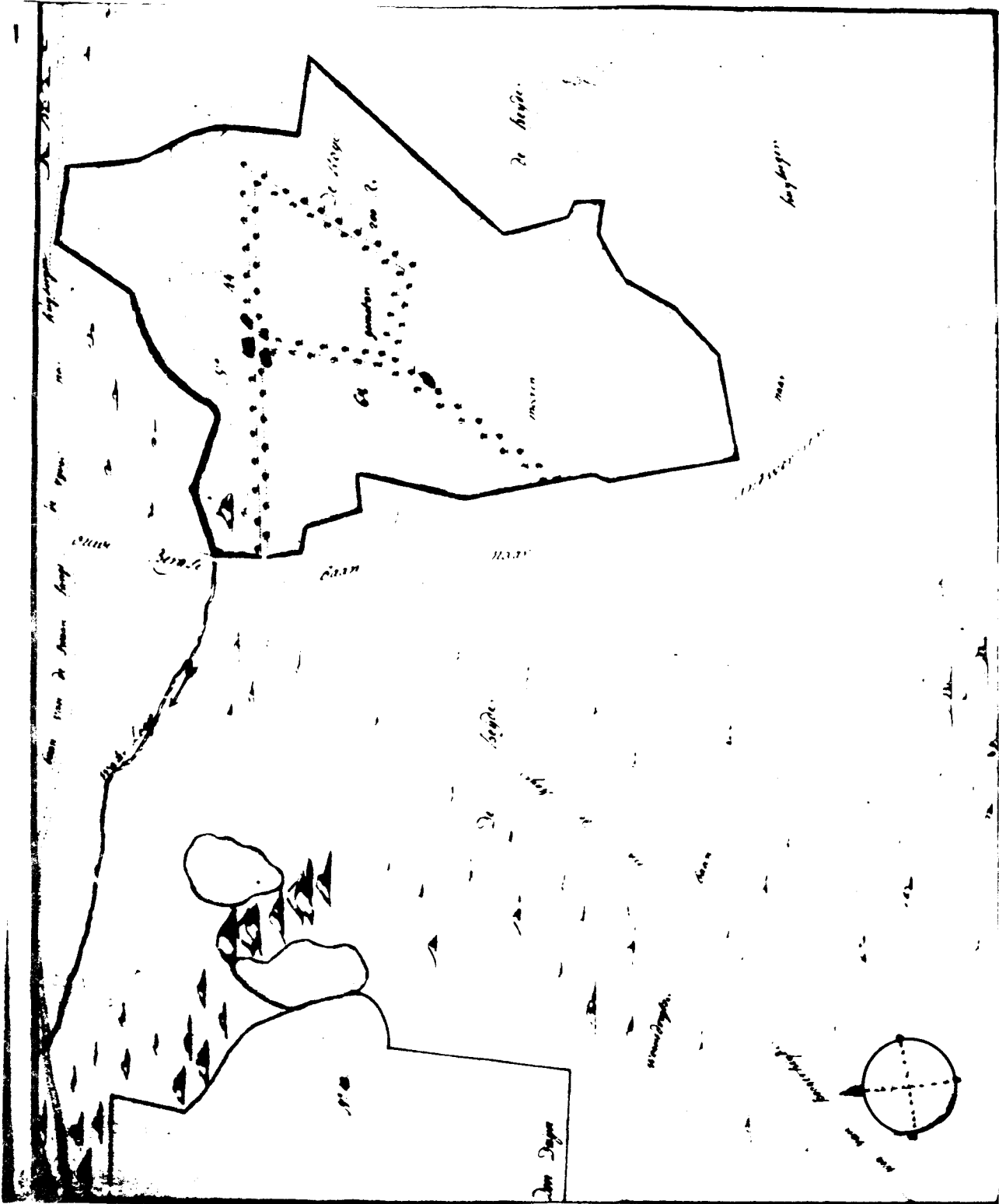




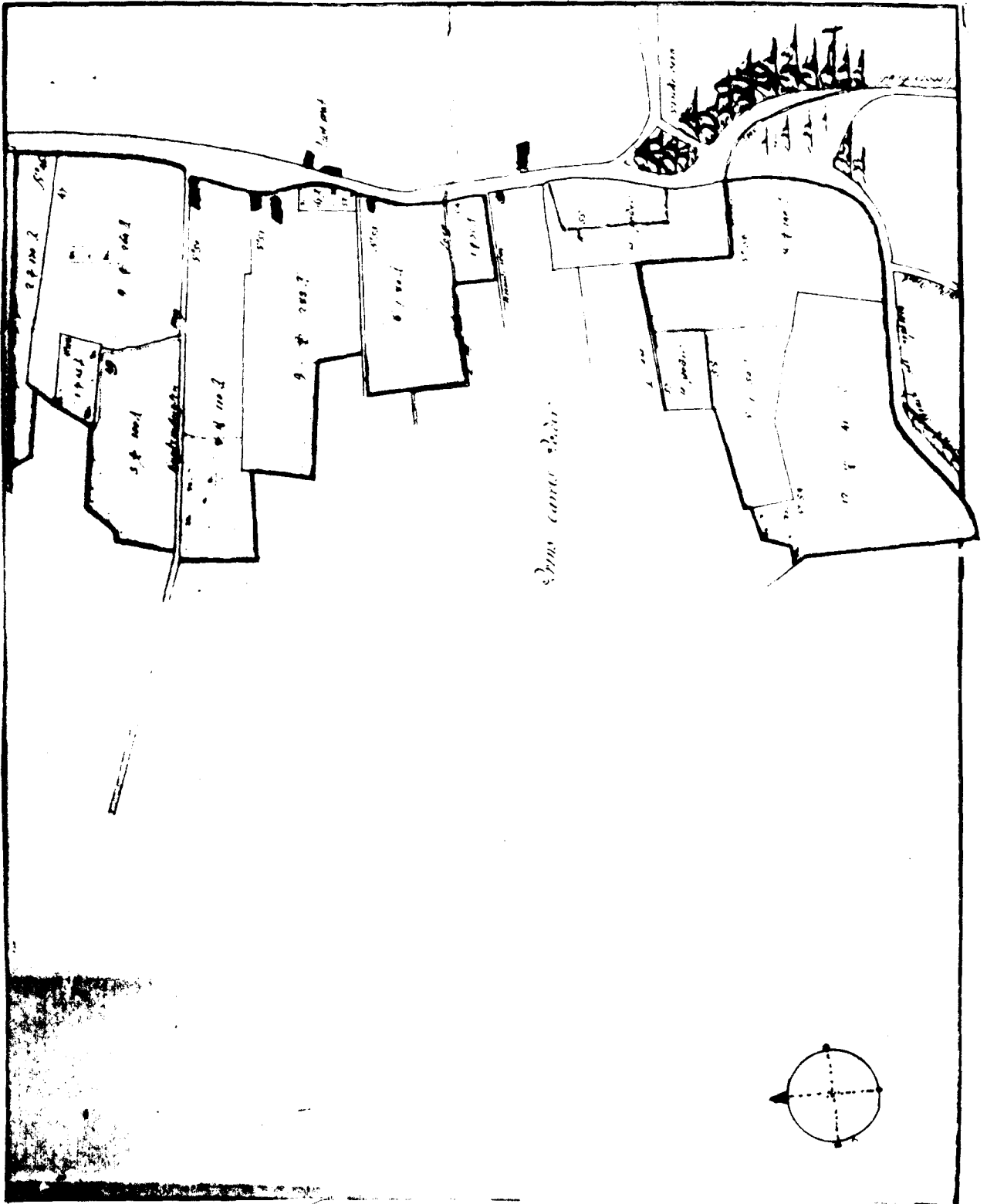
No.2 Woensdrecht, Noord/Oost, tussen de Vinkenbergh, Antwerpse-  
straatweg, en de Vijver (Zandfort)



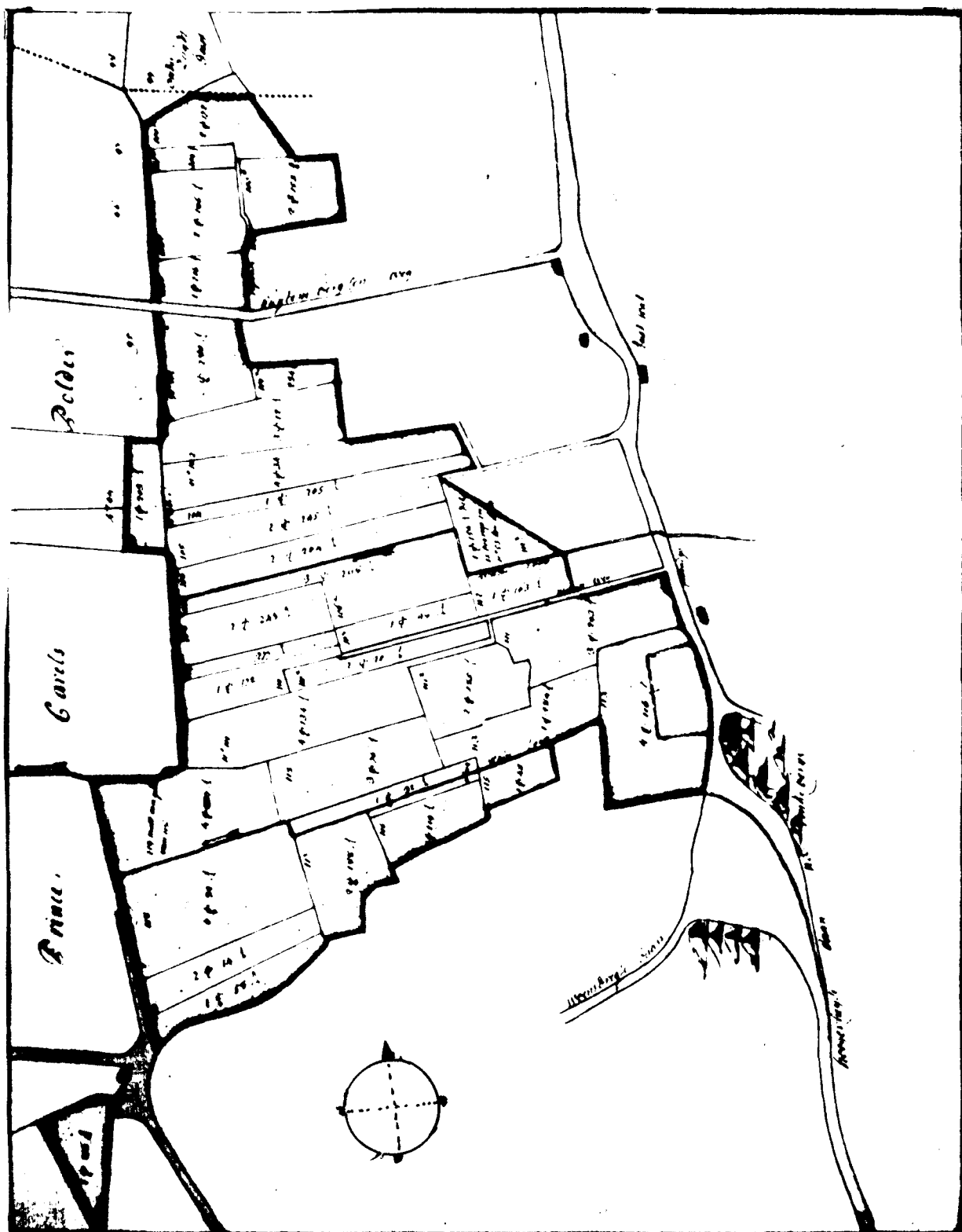
No.3 Woensdrecht, Midden/Oost, tussen Antwerpsestraatweg Zandfort en Duinstraat.



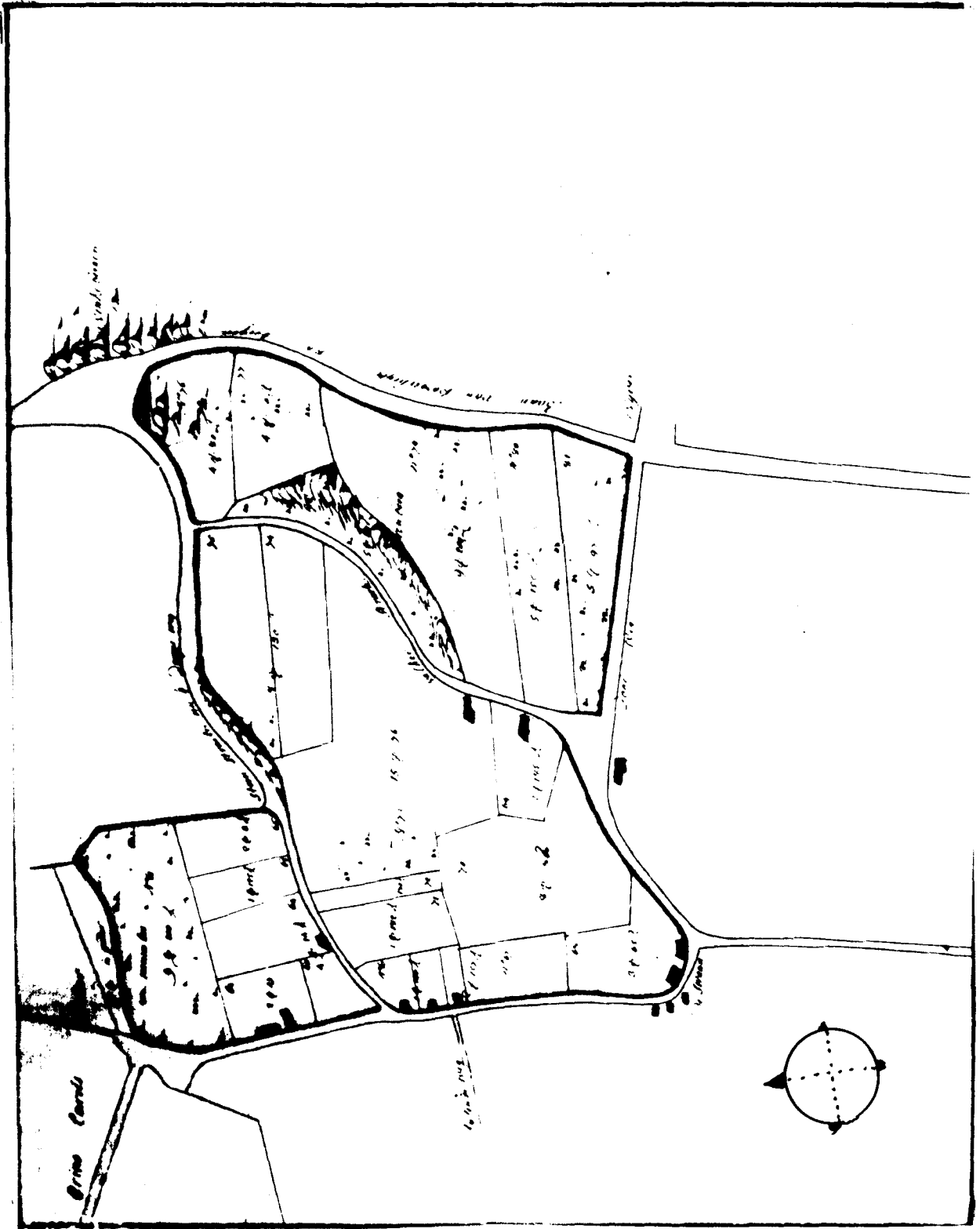
No.4. Woensdrecht, Zuid/Oost, tussen Wouwbaan en Kooyweg.



No.5. Woensdrecht, Noord/Oost, tussen Buijtenbergse Baan  
(Zeeuwse Weg) Antwerpsestraatweg en Steenstraat.



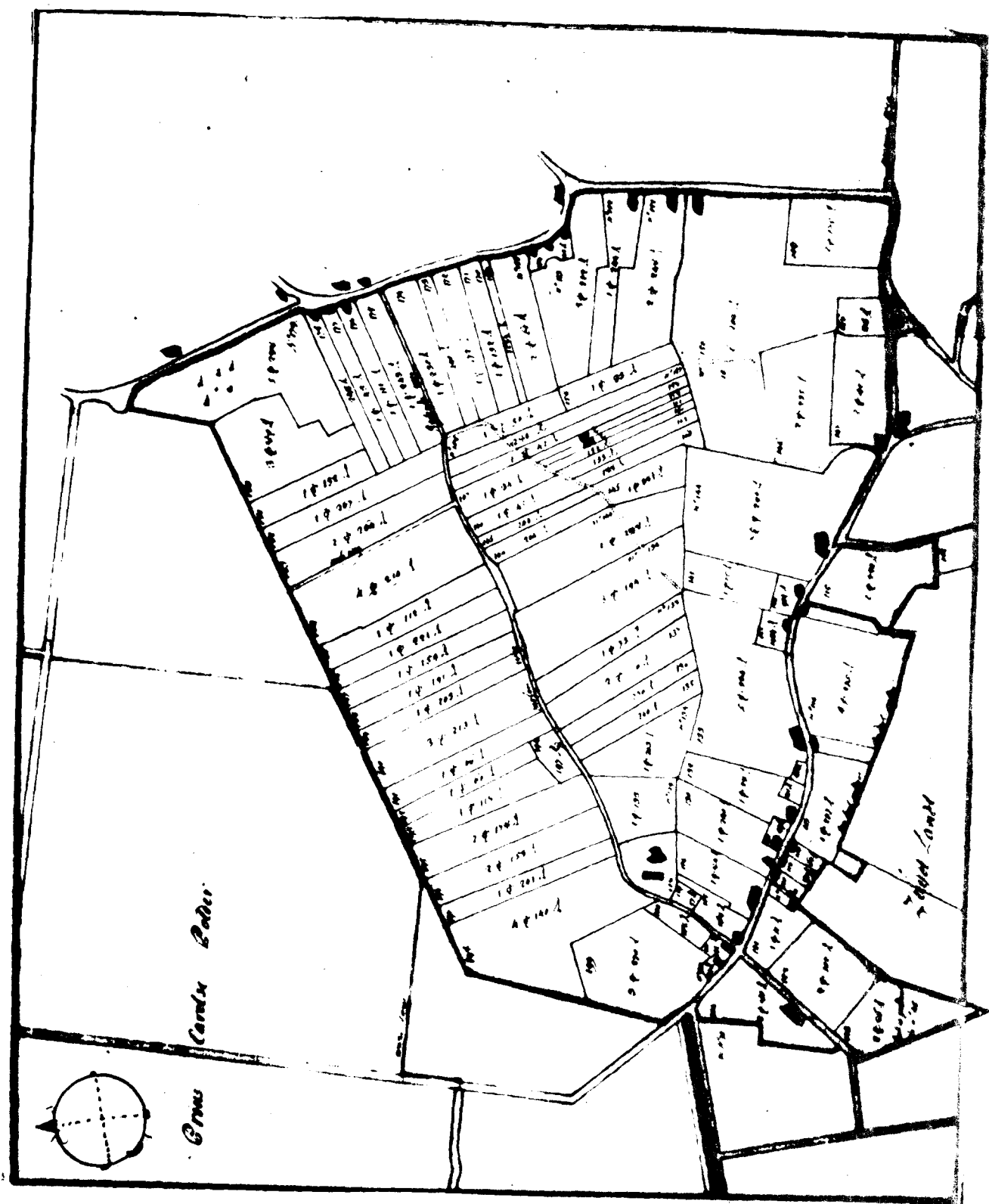
No.6. Woensdrecht, Noord/West, tussen Buijtenbaan, no.5 en Prins Karels polder.



No.7. Woensdrecht, West/Midden tussen Antwerpsestraatweg, Doelstraat, Bossestraat en Prins Karels polder.



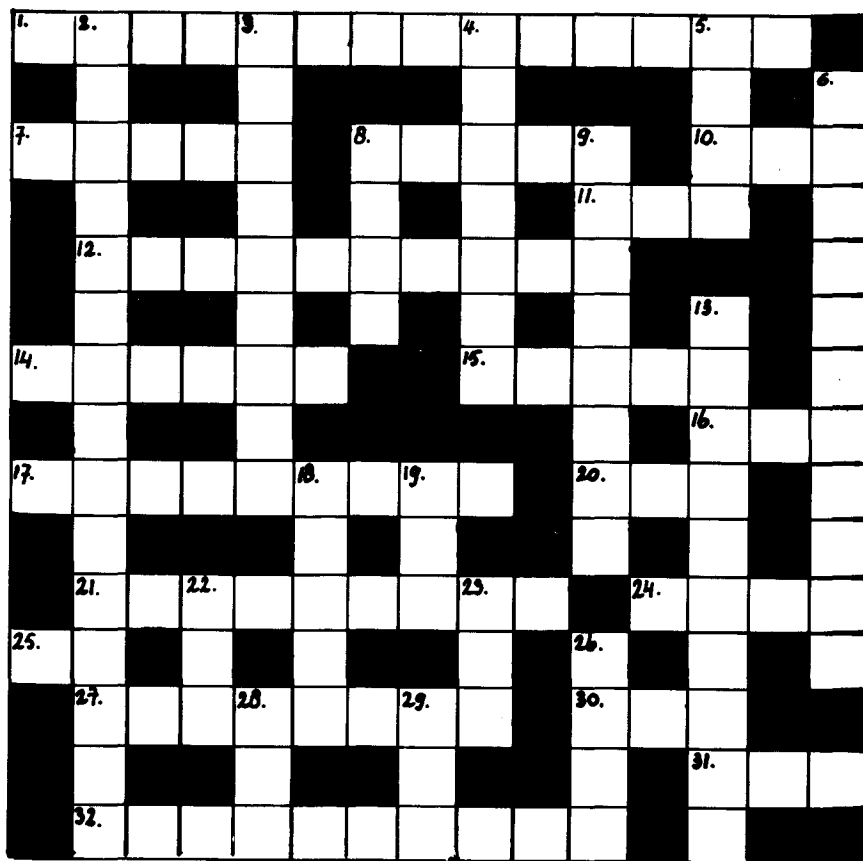
Nc.8. Woensdrecht, Zuid/West, tussen Nederheide, Doelstraat, Antwerpsestraatweg/Raadhuisstraat tot de uitloop v/d Wouwbaan, Zuidzijde Onderstal, Hoogerheidens laag en de Zuidpolder.



No.9. Woensdrecht, Midden/West, (Centrum) tussen Zuidpolder, Prins Karelspolder, Bossestraat en Nederheide.



## Criptogram.



### Horizontaal

1. Bij onze zuiderburen voelt het insect zich bij de grondsoort aan het water ook wel 's menig keertje in zijn sas.
7. Toen de wind uit het Zuiden kwam stonk het erg in deze con-treien. We zouden de schuldigen met 't wapen van onze voor-ouders te lijf moeten gaan.
8. Onze buurman wil bij het grôte water ook uw vakantie graag verzorgen. Hij verhuurt u graag een gedeelte van zijn woning.
10. Toen het meisje de brief gelezen had zond ze 'n vriendelijke groet terug.
11. Was de visser wat verloren in de stok met kaarten?
12. Terwijl zij bij dageraad met de bus de grens passeert, mort ze omdat ze het landgoed niet ziet liggen.
14. Toen men in Ossendrecht de dieren niet meer voor de ploeg spanden, kon het veer weer varen.
15. De ertsen verdwenen in de inhoudsmaat, 'n deeltje echter kon er niet meer bij.
16. Ik zocht in het bos naar de noot, maar vond er graan dat niet zo best was, dat gooide ik toen maar weg.
17. Toen men de vis had gevangen begonnen de mensen van de hoek er om te vechten.
20. Hij stond er niet boven, toch dee hij niet mee aan die laster-taal. Hij sprak niets dan de zuivere waarheid.

21. Het was niet boven dat de dieren hun verblijf hadden.
24. Hij keek door het raamscherm naar beneden en lachte donderend toen hij zag hoe de mensen zich verscholen voor het onweer.
25. Toen wij bij de Weel stonden leek het water smaller dan we eerst dachten, maar omdat wij geen meter bij ons hadden gingen we maar weer weg.
27. "Ik heb dorst" zei de vreemdeling tegen een bewoner van de landelijke gemeente; "Waar kan ik jullie drinkgerei vinden?"
30. Het kind legde zijn taalboek neer en begon te schrijven.
31. Door wie hij werd gebouwd weet ik niet, maar in ieder geval was Adam niet de eerste die er overheen liep
32. Wij stijgen op naar de straat.

### Verticaal

2. Twee vrouwen voelen zich een op de kleigronden.
3. Woonden er vroeger in Huybergen nou mensen of dieren daar in die laagte? Reintje kan het weten.
4. Als de Heemkundige kring op excursie gaat, maakt ze hier gebruik van.
5. Zij gleed langs de regenboog naar beneden om in mijn ogen te zien of de bloemen al bloeiden.
6. De ongerepte meisjes waren gelukkig met het bergmeubel. Toen ze zagen dat het niet stond op die hoogte moest het meubel weg.
8. Waar is Hera? Zo, kwam ze ons in Engeland tegen.
9. Er was es.....meer vertel ik niet.
13. Al was Erica nederig, de amerikaanse soldaat moest ze niet, ze liet zich liever door een canadees bevrijden.
18. "Jo 'r is melk" riep het jongetje, terwijl hij zelf heel stoer een aantal pinten achterover sloeg.
19. Het gaat mij niet aan dat jij vanavond de bloemetjes buiten gaat zetten.
22. De imker vond het insect al spoedig verward terug.
23. Ma was bij de eerste om toe te zien of ieder wel de volle maat kreeg.
26. Als men vroeger in Drente opslag kreeg om materiaal voor 'n andere woning aan te schaffen, moest het rund weg.
28. Toen hij zijn Zondagse pree kreeg had hij er de pest in dat hij 'r niet mee uit mocht nemen.
29. Onder de troubadours was er een die zijn nummer niet goed bracht. Alle hulde ging dan ook naar de anderen.

C. M. Bolders v. Dooren  
Werkgroep dialecten  
Oude gezegden etc.

*Op de voorplaat een fragment van de  
kaart van Jacop van Deventer,  
cartograaf 1512 - 1575, gecopieerd  
met toestemming van de uitgever,  
M. Nijhoff te 's Gravenhage.*

*Tijding, Kroniek van de Heemkondekring  
't Zuidkwartier.*

*Lidmaatschapskosten f. 25,- per jaar,  
tnv. Penningmeester 't Zuidkwartier,  
nr. 140621437, Rabobank Ossendrecht,  
postrek.nr. bank: 1107397.*

**TIJDING TIJDING**  
=====